

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО НАПИСАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА**

**для студентів денної та заочної форм навчання
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
(освітньо-професійна програма «Менеджмент»)**

УДК 658.532(076)

М54

Методичні рекомендації щодо написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра для студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 073 «Менеджмент» (освітньо-професійна програма «Менеджмент»), 2021 рік. 60 с.

Укладачі:

Дюгованець Олеся Михайлівна – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Курей Оксана Андріївна – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Федурця Василь Петрович – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту.

Рецензенти:

Черленяк Іван Іванович – д.н. з держ.упр., с.н.с., проф. професор кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту

Кунинець Євген Павлович – к.т.н, президент фірми «ЕНО Меблі Лтд».

У методичних рекомендаціях визначено загальні вимоги щодо змісту, структури, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «БАКАЛАВР» за спеціальністю 073 «Менеджмент» ОП «Менеджмент».

Методичні рекомендації щодо написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра зі спеціальності 073 Менеджмент ОП «Менеджмент» сформовано у відповідності до «Положення про дипломну роботу (проект)», затвердженого Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» (протокол №14 від 13.12.2016) на основі ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

*Методичні рекомендації розглянуто та затверджено
на засіданні кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту
факультету історії та міжнародних відносин, протокол № 10 від 30 червня 2021 року.*

*Схвалено методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «УжНУ», протокол №7 від 30 червня 2021 року.*

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «УжНУ», протокол №5 від 30 червня 2021 року.*

© Дюгованець О.М., Курей О.А.,
Федурця В.П., 2021
© ДВНЗ «УжНУ», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	7
2. ЕТАПИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	9
2.1. Підготовчий етап.....	9
2.2. Інформаційний етап	11
2.3. Етап реконструкції.....	13
2.4. Пояснювальний або аналітичний етап.....	13
3. КОМПОЗИЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	14
4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	21
4.1. Мова та оформлення.....	21
4.2. Обсяг основного тексту	21
4.3. Шрифти.....	21
4.4. Нумерація.....	22
4.5. Посилання	22
4.6. Список використаних джерел.....	22
4.7. Додатки	23
4.8. Допоміжні матеріали	23
5. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ БАКАЛАВРА.....	26
6. ПОРЯДОК ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ	27
7. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	28
7.1. Підготовка кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту та його організація	28
7.2. Особливості організації захисту наукової роботи в дистанційному режимі	30
7.3. Загальні критерії оцінювання наукової роботи.....	31
8. СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ, НАУКОВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИКОРИСТАНИХ ПРИ УКЛАДАННІ.....	33
ДОДАТКИ	34
Додаток А – Рекомендована тематика кваліфікаційних робіт бакалавра	34
Додаток Б – Форма заяви студента на виконання кваліфікаційних робіт бакалавра.....	36
Додаток В – Приклад оформлення завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра	37
Додаток Г – Приклад оформлення титульного аркуша кваліфікаційної роботи бакалавра....	39
Додаток Д – Приклад анотації до кваліфікаційної роботи бакалавра	41
Додаток Е – Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра.....	42
Додаток Ж – Приклад оформлення переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	43
Додаток З – Приклад оформлення вступу	44
Додаток К – Приклад оформлення висновків	47
Додаток Л – Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у кваліфікаційній роботі бакалавра, відповідно до ДСТУ 8302:2015.....	49
Додаток М – Приклад відгуку керівника кваліфікаційної роботи бакалавра	56
Додаток Н – Приклад рецензії на кваліфікаційну роботу бакалавра.....	58

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» *бакалавр* – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Кваліфікаційна робота бакалавра є важливою формою самостійної освітньої діяльності студента, у процесі якої він одержує знання, вміння та навички у веденні наукових досліджень. Вона – завершальний етап навчальної та наукової підготовки майбутніх фахівців. Кваліфікаційна робота бакалавра визначає загальноосвітню та професійну зрілість випускника, його наукову й спеціальну підготовку, уміння логічно мислити і творчо застосовувати одержані знання при розв'язанні практичних завдань, дає право на здобуття освітньої кваліфікації «Бакалавр менеджменту».

Самостійна кваліфікаційна письмова робота, що виконується студентом, є складовою державної атестації, підсумковою дослідницькою роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю.

Метою написання кваліфікаційної роботи є:

- систематизація, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань студента, їх застосування при вирішенні конкретних наукових, науково-дослідних, управлінських і соціальних проблем;

- комплексне дослідження проблем сучасного управління організацією, вибору шляхів удосконалення її діяльності;

- удосконалення навичок самостійної наукової роботи, оволодіння методикою теоретичної, експериментальної та науково-пошукової діяльності, проведення самостійного дослідження (експерименту) при вирішенні наукових проблем;

- набуття досвіду аналізу результатів досліджень, що були отримані, формулювання висновків і положень;

- набуття навичок написання і оформлення наукової праці та отримання досвіду її публічного захисту.

У процесі підготовки і захисту кваліфікаційної роботи бакалавра студент повинен продемонструвати:

- здатність творчо мислити;

- уміння проводити бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій;

- здатність формулювати мету дослідження;

- володіння методами і методиками досліджень, які використовувались у процесі роботи;

- здатність до наукового аналізу отриманих результатів, розробки висновків і положень, уміння аргументовано їх захищати;

- уміння оцінити можливості використання отриманих результатів у науковій та практичній діяльності;

- володіння сучасними інформаційними технологіями для здійснення досліджень та оформлення наукової роботи.

Згідно освітньо-професійної програми «Менеджмент» за спеціальністю 073 «Менеджмент» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 07 «Управління та адміністрування» бакалавр менеджменту при підготовці кваліфікаційної роботи бакалавра має продемонструвати:

1) *інтегральну компетентність* – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері

менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

2) загальні компетентності:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність спілкуватися іноземною мовою;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- цінування та повага різноманітності та мультикультурності;
- здатність працювати у міжнародному контексті;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

3) спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність визначати та описувати характеристики організації;
- здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища;

- здатність визначати перспективи розвитку організації;
- вміння визначати функціональні області організації та зв'язки між ними;
- здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту;

- здатність діяти соціально відповідально і свідомо;
- здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту;
- здатність планувати діяльність організації та управляти часом;
- здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань;

- здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації;

- здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління;
- здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення;

- розуміти принципи і норми права та використовувати їх у професійній діяльності;
- розуміти принципи психології та використовувати їх у професійній діяльності;
- здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички.

Виходячи з наведеного під час написання та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра студент повинен продемонструвати *результати навчання*:

- знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя;
- демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства;
- демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень;
- описувати зміст функціональних сфер діяльності організації;
- виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень;
- виявляти навички організаційного проектування;
- застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації;
- демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи;
- мати навички обґрунтування дієвих інструментів мотивування персоналу організації;
- демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації;
- оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації;
- спілкуватись в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами;
- ідентифікувати причини стресу, адаптувати себе та членів команди до стресової ситуації, знаходити засоби до її нейтралізації;
- демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності;
- демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним;
- виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

У методичних вказівках наводяться загальні вимоги до написання кваліфікаційної роботи бакалавра: порядок вибору кваліфікаційної роботи бакалавра та рекомендована тематика; композиція кваліфікаційної роботи бакалавра; обґрунтування студентом актуальності теми дослідження; формулювання мети й завдань роботи; визначення об'єкта й предмета дослідження; порядок роботи з бібліографічними джерелами; вивчення студентом літератури та вибору фактичного матеріалу; схема роботи над рукописом; вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра; механізм впровадження результатів дослідження; порядок захисту кваліфікаційної роботи бакалавра; список рекомендованих джерел та додатки тощо.

Кваліфікаційна робота бакалавра є кваліфікаційним документом, на підставі якого у процесі захисту Екзаменаційна комісія (ЕК) визначає відповідність знань студента освітньому ступеню бакалавра, його здатність до самостійної роботи в галузі маркетингу, а також вирішує питання про присвоєння її автору кваліфікації «бакалавра менеджменту» та видачу диплома бакалавра державного зразка.

1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Кваліфікаційна робота бакалавра готується з метою публічного захисту, тому її автор повинен продемонструвати своє уміння вести науковий пошук і вирішувати конкретні завдання. Отримана інформація надається у роботі у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, у якому упорядковані наукові факти й доведена наукова цінність та практичне значення положень.

Зміст кваліфікаційної роботи бакалавра фіксує як вихідні положення наукового дослідження, так і послідовність роботи та отриманий результат. При цьому наводиться аналіз фактів, розглядаються типові ситуації, обговорюються альтернативи та причини вибору того чи іншого рішення. Виклад матеріалу повинен будуватися на засадах логічної послідовності й безперервності. Наступна думка має витікати з попередньої, а остання готувати майбутню. Неприпустимим є «нанизування» прикладів без їх аналізу. При викладенні матеріалу висновки повинні бути аргументовані, а дані – ретельно перевірені.

Автор кваліфікаційної роботи бакалавра повинен виявити добру обізнаність із доступною літературою з проблеми, уміння її аналізувати, робити зіставлення й висновки. Робота має базуватися на самостійно дібраному матеріалі, підкріпленому відомими науковими положеннями або по-новому інтерпретованому. Студент повинен чітко визначити мету й завдання роботи, відповідно до цього систематизувати й аналізувати матеріал, уміти узагальнювати результати пошуків, обґрунтовано формулювати висновки.

Робота має бути написана грамотно, з дотриманням усіх норм наукового стилю, ретельно вичитана, бездоганно оформлена.

Текст наукової роботи не повинен містити риторичних запитань, вигуків, розмовних конструкцій типу «між іншим», «принагідно зауважимо», «хочеться додати до сказаного» тощо. Не допускається виклад матеріалу від першої особи: «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається», «На мою думку». У кваліфікаційній роботі бакалавра автор відображає думку групи людей, наукової школи чи напряму, тому завжди потрібно вживати займенник «ми».

Важливим станом наукового дослідження є вибір методів дослідження, які дозволяють досягти поставленої мети.

Опис процесу дослідження – це головна частина кваліфікаційної роботи бакалавра, у якій висвітлюється методика та техніка дослідження з використанням логічних законів і правил.

Важливим етапом наукового дослідження є обговорення результатів. Воно проходить на засіданнях випускаючої кафедри, де надається попередня оцінка теоретичної та практичної цінності кваліфікаційної роботи бакалавра.

Заключним етапом наукового дослідження є формулювання висновків, які вміщують усе нове та суттєве, що становить теоретичні та практичні результати проведеної студентом роботи.

Загальна схема підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра є такою:

- 1) вибір теми дослідження та обґрунтування її актуальності;
- 2) постановка мети й конкретних завдань дослідження;
- 3) визначення об'єкта та предмета дослідження;
- 4) вибір методу (методики) дослідження;
- 5) опис процесу дослідження;
- 6) обговорення результатів дослідження;
- 7) формулювання висновків і оцінка отриманих результатів.

Студент зобов'язаний:

- чітко дотримуватися календарного плану виконання кваліфікаційної роботи бакалавра;
- оформити її відповідно до вимог, викладених у цих Методичних рекомендаціях;
- своєчасно пройти попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра на кафедрі;

- своєчасно надіслати роботу для перевірки на плагіат, а також передати кваліфікаційну роботу до захисту перед Екзаменаційною комісією;

- аргументовано й етично реагувати на зауваження наукового керівника і рецензента, відповідати на запитання членів ЕК та присутніх на відкритому захисті кваліфікаційної роботи бакалавра.

При написанні кваліфікаційної роботи бакалавра автор повинен керуватися і дотримуватися вимог до академічної доброчесності, викладених у Положенні про академічну доброчесність в «Ужгородському національному університеті» (наказ № 409/01-17 від 01.03.2017 р.).

Згідно з Положенням, академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Здобувачі вищої освіти при написанні кваліфікаційної роботи бакалавра не можуть порушувати етичні норми наукової діяльності. При цьому порушенням етичних норм наукової діяльності вважають:

– придбання кваліфікаційних робіт бакалавра;

– фальсифікацію, фабрикацію результатів досліджень, публікацію вигаданих результатів досліджень;

– використання результатів досліджень інших авторів без зазначення авторства та без належного оформлення посилань.

Формами академічного плагіату є:

– використання чужих матеріалів (зображень, тексту), у тому числі з мережі Інтернет, без належних посилань;

– перефразовування або цитування матеріалу, створеного іншою особою, як опублікованого, такі і ні, без дотримання правил цитування;

– спотворене представлення чужих ідей, їх синтез або компіляція з першоджерела;

– представлення в якості власного тексту у кваліфікаційній роботі матеріалів, що були отримані з Інтернету або від третіх осіб в обмін на фінансову винагороду/послугу чи соціальні зв'язки;

– посилання на джерела, які не використовувалися в роботі, або на неіснуючі джерела;

– повторне використання раніше виконаної іншою особою кваліфікаційної роботи або її частин.

Використання запозичених текстів у кваліфікаційній роботі бакалавра допускається за умови, що зазначені всі джерела запозичень.

За порушення правил академічної доброчесності до здобувачів вищої освіти застосовуються заходи юридичної відповідальності відповідно до вимог законодавства України, Статуту «УжНУ», Правил внутрішнього розпорядку та інших локальних нормативних актів «УжНУ». При цьому, порушення зазначених правил може розглядатися як вчинення аморального проступку, що за своїм характером несумісний із продовження навчання в «УжНУ» та, відповідно, недопущення до захисту кваліфікаційної роботи бакалавра.

2. ЕТАПИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

2.1. Підготовчий етап

У сучасній методології прийнято виділяти такі *етапи наукового дослідження*:

1. Вибір теми і формулювання дослідницького завдання (*підготовчий етап*).
2. Пошук джерел і літератури, опрацювання матеріалів (*інформаційний етап*):
  - 2.1) з'ясування об'єкта, предмета дослідження, визначення мети та завдань;
  - 2.2) складання робочої картотеки літератури;
  - 2.3) вивчення та конспектування літератури;
  - 2.4) складання попереднього плану роботи, узгодження його з керівником.
3. Встановлення фактів, їхня верифікація (*етап реконструкції*).
4. Інтерпретація фактів, встановлення зв'язків і залежностей між подіями та явищами (*аналітичний етап*).
5. Написання тексту роботи (*нарративний етап*).
6. Формування висновків і рекомендацій.
7. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові.
8. Усунення зауважень, доопрацювання роботи.
9. Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі та допуск її до захисту на засіданні ЕК.
10. Чистове оформлення роботи.
11. Рецензування кваліфікаційної роботи
12. Захист роботи.

При плануванні часу на підготовку та написання кваліфікаційної роботи бакалавра слід враховувати необхідні процедури, що передують її захисту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Важливі процедури та терміни*

Процедура	Термін проходження процедури
Вибір теми кваліфікаційної роботи	Кінцевий список тем кваліфікаційних робіт для затвердження у встановленому порядку формується кафедрою не пізніше ніж за 10 місяців до захисту
Ознайомлення наукового керівника з текстом роботи, отримання від нього зауважень та їх виправлення	Протягом усього терміну підготовки роботи
Попередній захист роботи на кафедрі та виправлення можливих зауважень	За 14-21 днів до захисту
Перевірка роботи на наявність запозичень (плагіату)	За 14-18 днів до захисту
Друк та переплетення роботи	Не пізніше ніж за 7-14 днів до захисту
Реєстрація готової роботи на кафедрі з особистим підписом студента на титульній сторінці	Не пізніше ніж за 7-14 днів до захисту
Написання відгуку науковим керівником з особистим підписом на титульній сторінці кваліфікаційної роботи	Не пізніше ніж за 7 днів до захисту
Написання рецензії на кваліфікаційну роботу та подання її рецензентом на випускову кафедру	Не пізніше ніж за 5 днів до захисту

* Кінцеві й остаточні терміни конкретизуються щороку в календарному плані згідно отриманого завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра

Вибір теми дослідження – перший і дуже відповідальний крок у науковій роботі. Правильно вибрана тема забезпечує успішне її виконання. Тема наукової роботи – це те головне, про що у ній говориться. Тема визначається на початку кваліфікаційної підготовки. Студент може обрати тему з запропонованого переліку (Додаток А) чи внести свої пропозиції, враховуючи попередню роботу над курсовими роботами, досвід виступів у наукових гуртках та конференціях тощо. Обираючи тему із запропонованого переліку, бажаним є трансформація її до підприємства, яке виступатиме об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи бакалавра. Наприклад, тема з переліку «Управління політикою оплати праці на підприємстві» може мати вигляд: «Управління політикою оплати праці на підприємствах сфери охорони здоров'я» або «Управління політикою оплати праці в ТОВ «Превеншн» тощо.

Студент, який береться за виконання кваліфікаційної роботи бакалавра, повинен критично оцінити рівень своїх знань і навичок, з'ясувати коло найближчих йому інтересів. У науковій роботі дуже важливо, щоб тема дослідження відповідала нахилам студента, подобалася йому, викликала інтерес. Вибір теми має бути вмотивованим. Для цього треба мати хоча б прогностичні уявлення про неї.

Обираючи тему, варто враховувати й деякі універсальні правила: тема повинна бути достатньо вузькою, щоб була можливість розглянути її більш чи менш повно у межах роботи відносно невеликого обсягу; тема повинна бути водночас і достатньо важливою, вартою уваги дослідника; матеріали для дослідження теми повинні бути доступними або в бібліотеці УжНУ, або в інших бібліотеках міста, або в електронних бібліотеках мережі Інтернет; вибирати тему варто в межах власної компетенції.

Тема наукової роботи є ширшим поняттям, аніж дослідницьке завдання (можна сказати, що вони співвідносяться, як об'єкт і предмет дослідження). Якщо тема роботи окреслює певний феномен чи сюжет, на який спрямована увага студента, то дослідницьке завдання повинно максимально точно передати дослідницький задум, який автор намагається втілити у межах своєї праці. Дослідницьке завдання може містити такі структурні елементи:

- запитання;
- проблема;
- гіпотеза.

Після обрання й осмислення теми здійснюється аналіз стану розробки визначеної проблеми сучасною наукою.

Тематика кваліфікаційних робіт бакалавра щорічно коригується з урахуванням набутого досвіду, побажань спеціалістів, які беруть участь у рецензуванні робіт і рекомендацій Державної екзаменаційної комісії. При виборі теми потрібно уникати повторення двома чи більше виконавцями. При бажанні студент може запропонувати власну тему кваліфікаційної роботи бакалавра, якщо у наведеному переліку її немає.

Вибір напряму бакалаврського дослідження завершується чітким формулюванням назви теми. Назва теми кваліфікаційно роботи бакалавра повинна бути лаконічною, відповідати обраній спеціальності та суті вирішуваної наукової проблеми, вказувати на мету наукового дослідження, його предмет і об'єкт, вказувати на проблему, що має бути вирішена. При цьому не бажано використовувати ускладнену псевдонаукового характеру термінологію, а також уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «До питання...», «Проблеми...» тощо, які достатньою мірою не відображають сутності досліджуваної проблеми.

Обираючи тему, необхідно ознайомитися з аналітичними оглядами та статтями у спеціалізованій періодичній літературі, новими статистичними даними, проконсультуватися зі спеціалістами-практиками з обраної проблематики.

Перед вибором теми дослідження слід проконсультуватися із науковим керівником та окреслити можливі напрями дослідження. Але, за будь-яких умов, слід обґрунтувати напрям дослідження та його джерельну базу.

Науковий керівник спрямовує роботу бакалаврського дослідження, допомагає дати оцінку варіантам рішень, але вибір рішень – це завдання студента, який як автор відповідає за правильність отриманих результатів та їх фактичну достовірність.

Після остаточного узгодження теми кваліфікаційної роботи бакалавра з науковим керівником студент подає заяву на ім'я завідувача кафедри, в якій зазначає назву теми і повну назву об'єкта дослідження. Заява є підставою для призначення наукового керівника (Додаток Б).

Закріплення теми кваліфікаційної роботи, призначення наукового керівника та консультантів (за необхідністю) затверджується розпорядженням декана факультету.

Якість наукової роботи залежить не лише від вдалого добору необхідних матеріалів, а й від умілого використання їх, чіткої організації, систематичності й послідовності викладу, правильного оформлення наукового апарату. Тому важливим етапом у підготовці наукової роботи є складання її плану.

План кваліфікаційної роботи бакалавра розробляється при безпосередній участі наукового керівника. План може мати вільну форму. Спочатку надається характеристика предмета дослідження, попередній план уточнюється у ході дослідження, але ж завдання залишаються незмінними.

У плані повинні відображатися основні структурні частини роботи, кожна з яких має свої цілі та зміст.

План включає: вступ; розділи, які поділяються на кілька підрозділів; висновки; список використаних джерел; додатки.

Після узгодження плану наукового дослідження науковим керівником розробляється *завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра* (Додаток В), згідно з яким готує матеріали та отримує відмітки наукового керівника про виконання окремих етапів кваліфікаційної роботи бакалавра. Науковий керівник бере участь у розробці плану, рекомендує літературу, статистичні матеріали, згідно графіку проводить бесіди та консультації, надає оцінку змісту роботи в цілому та окремим її частинам, а також дає згоду на представлення роботи до захисту.

ВАЖЛИВО: при недотриманні термінів календарного плану керівник кваліфікаційної роботи піднімає питання допуску до захисту такої роботи і виносить на розгляд засідання кафедри.

2.2. Інформаційний етап

Цей етап передбачає пошук необхідної літератури та її опрацювання. Фрагменти документів та наукової літератури, які студент згодом планує використати у тексті роботи, зберігаються у вигляді нотаток, зберігаючи одночасно відомості про автора джерела інформації, повну назву видання, типографську інформацію, локалізацію (наприклад, сторінку мережі Інтернет, дату та час отримання інформації з цієї сторінки).

Аналіз зібраного матеріалу передбачає його сортування та критичну оцінку. Важливо дотримуватися певної техніки такого дослідження, яка дозволяє досягнути економії часу і зусиль. Передусім потрібно встановити наукову цінність кожної окремої позиції зібраної літератури (не лише «універсальну», а швидше цінність і важливість щодо конкретної теми та завдань роботи). Ця вартість визначає і порядок аналізу цієї літератури. Одночасно, слід мати на увазі, що новіші праці, як правило, є повнішими і точнішими.

Вивчення літератури потрібно починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузьких досліджень. Читання наукової праці обов'язково супроводжується записами, що дає змогу краще запам'ятати зміст прочитаного та зрозуміти сутність праці, яка вивчається. Найкоротшою формою запису прочитаного є

план – послідовний перелік питань, які розглядаються в науковій праці. Інша форма запису – анотація, яка є стислим викладом змісту наукової праці. На анотацію схоже резюме. Складнішою і досконалішою формою записів є тези. Найдосконалішою формою записів є конспект.

Звернення до праць інших авторів є абсолютно універсальною практикою. Таким чином можна продемонструвати, що нашу думку поділяють відомі й авторитетні дослідники. Можна використати працю відомого автора як приклад – такий підхід є особливо продуктивним, коли порівнюємо дві і більше позиції. Звернення до думок, фактів, сюжетів, викладених у працях попередників, дозволяє розглянути наукову роботу у контексті певної наукової дискусії, пов'язати її з ширшими темами й сюжетами. Нарешті, таким чином ми можемо покритикувати тих авторів, із поглядами яких не погоджуємося. Використовувати праці інших авторів можна шляхом цитування, перефразування або узагальнення.

При виконанні дослівних виписок, які пізніше в тексті можуть стати **цитатами**, потрібно бути особливо обережними. Переписувати потрібно дослівно, включно з помилками і знаками пунктуації. Цитування варто звести до мінімуму і вдаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне.

Формальні правила цитування: цитата повинна бути дослівною; цитата не повинна бути надто довгою; цитата повинна подаватися у лапках і супроводжуватися посиланням на джерело; вилучення певних фрагментів, яке дозволяє уникнути довгого цитування, позначається 12ри крапкою (...); пояснення, які розривають текст цитати, подаються у квадратних дужках – [ ]; цитати, які є незавершеним реченням, граматично узгоджуються з авторським текстом.

Перефразування, переказування, як правило, становить матеріал для більшої частини тексту наукової роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток студент починає писати текст своєї праці. У цьому випадку він намагається передати думку автора якнайближче до оригіналу, але використовуючи власну лексику. Вдаючись до цього способу, необхідно також визнати авторство ідеї за допомогою посилань на джерела. Правила, які дозволяють адекватно передати думки чужого тексту і при цьому уникнути плагіату, є наступними: виділити основні ідеї; змінити структуру речень; використовувати синоніми, слова з подібним значенням, змінювати форми слів.

Узагальнення дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або цілої авторської праці.

Перефразуючи, узагальнюючи або цитуючи праці інших авторів, передусім потрібно мати на меті висловлення власної позиції. Найголовніше, що при цьому слід пам'ятати – наша праця повинна бути передусім **нашою** працею, написаною **нашими** словами. Таким чином, використання чужих текстів дає можливість підтвердити власну думку, проілюструвати власну позицію, протиставити її думці авторитетів чи продемонструвати слабкість аргументації опонентів.

Критичний аналіз тексту передбачає дві основні процедури – структурний аналіз та оцінювання аргументів. У процесі *структурного аналізу* ми даємо відповіді на наступні запитання:

1. Які основні *висновки (твердження)* пропонує автор? Останні можуть бути висловлені прямо або непрямо, можуть виступати у формі рекомендацій, визначень, фактичних тверджень і т. д.

2. Які основні *докази* використав автор щоб довести свою тезу, яка структура цих доказів? *Оцінювання аргументів* також передбачає пошук відповідей на кілька запитань:

1. Чи є докази переконливими (прийнятними)? Цей крок може включати оцінку фактичних тверджень, визначень, а також оціночних суджень.

2. Чи докази підтримують авторські твердження?
3. Чи існують інші міркування чи докази, що могли б підтримати або заперечити твердження автора?
4. Яке загальне враження постає від аргументації?

Після того, як потрібний матеріал зібрано й систематизовано, складається детальний план роботи та «Список використаних джерел».

Після того, як потрібний матеріал зібрано й систематизовано, складається детальний план роботи та «Список використаних джерел». «Список використаних джерел» слід розміщувати в алфавітному порядку за прізвищем першого автора або назвою джерела (допускається у порядку появи посилань у тексті).

ВАЖЛИВО: дослівне запозичення чужого тексту, яке не супроводжується посиланням на джерело, називається плагіатом і суворо карається у науковому середовищі. Робота, автор якої допустився плагіату, знімається з розгляду, незалежно від стадії підготовки, без права її повторного захисту.

2.3. Етап реконструкції

Цей етап передбачає встановлення фактів. Щоб текст не був лише набором суб'єктивних думок, слід потурбуватися про достовірність фактів. Факти – каркас будь-якого дослідження, і тому перевірка їх істинності (**верифікація**) невіддільна від роботи із довідковим апаратом. Перевірка достовірності інформації, яку зустрічаємо у джерелах, може вимагати різних розумових операцій. Часом, найефективнішими кроками можуть бути звернення до довідкової літератури чи порівняльний аналіз відомостей, які містяться у різних документах.

ВАЖЛИВО– визначити надійність джерела. Основні правила:

- ✓ звертаємо увагу на репутацію джерела інформації, на компетентність її автора;
- ✓ звертаємо увагу на те, первинним чи вторинним є джерело, на яке посилається автор.

2.4. Пояснювальний або аналітичний етап

На цьому етапі створюється власне наукове знання. Якщо попередні етапи були присвячені переважно роботі з емпіричним (фактичним, дослідним) матеріалом, то цей передбачає низку логічних операцій, спрямованих на його опис, аналіз, пошук зв'язків і залежностей між подіями та явищами. Дослідник намагається осмислити й порівняти наявні в його розпорядженні факти, можливі трактування цих фактів, відстежити тенденції та закономірності. На цьому етапі студент найповніше реалізує своє право на власне розуміння феномену чи сюжету, які є темою наукової роботи. Таке пояснення передбачає застосування певної ідеї, теорії, так званих «позаджерельних» (тобто теоретичних) знань.

3. КОМПОЗИЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Оскільки кваліфікаційна робота бакалавра є випускною кваліфікаційною працею, її оцінюють не лише за теоретичною науковою цінністю, актуальністю теми дослідження і прикладного значення отриманих результатів, але й за рівнем загально-методичної підготовки наукового твору, що, насамперед, знаходить висвітлення у його композиції.

Композиція роботи – це послідовність розташування її основних частин, до яких відносять основний текст (тобто розділи і підрозділи), а також частини її довідково-супровідного апарату, а саме:

1. Титульний аркуш.
2. Анотація та ключові слова українською й англійською мовами. Всі анотації розміщуються на одній окремій сторінці.
3. Зміст – містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки). Зміст має відповідати плану роботи, який затверджено разом із темою.
4. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності).
5. Вступ.
6. Розділи основної частини (традиційно три розділи: теоретичний, аналітичний та оптимізаційний).
7. Висновки.
8. Список використаних джерел.
9. Додатки.

Титульний аркуш містить назву міністерства та вищого навчального закладу, факультету та випускової кафедри де виконано бакалаврську роботу; прізвище, ім'я, по батькові автора роботи; повну тему роботи; відомості про наукового керівника; місто і рік виконання. На зворотній стороні титульного аркушу робиться відмітка про реєстрацію кваліфікаційної роботи, допуск її до захисту та наводяться дані про рецензента. Приклад оформлення титульного аркуша наведено у Додатку Г.

В *анотації* наводиться коротка характеристика основного змісту кваліфікаційної роботи та одержаних результатів дослідження. Анотація завершується наведенням ключових слів, які повинні відображати основний зміст наукового дослідження. Ключові слова (основні поняття, терміни, що характеризують суть роботи) подаються у називному відмінку, друкуються в рядок великими літерами, через кому, їх загальна кількість повинна бути в межах п'яти-десяти слів.

Анотація подається українською та перекладається англійською мовами. Обсяг анотації – до сторінки через одинарний інтервал. Анотації українською та англійською мовами розміщуються на одній окремій сторінці одразу після титульної сторінки (зразок див. у Додатку Д). Нумерація сторінок не ставиться.

Далі йде *зміст* (Додаток Е), який відображає структуру роботи: *вступ, розділи основної частини, висновки, список використаних джерел* (Додаток Ж).

При необхідності у кваліфікаційній роботі бакалавра наводять *перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів* (після ЗМІСТУ перед ВСТУПОМ) (Додаток З), а також *додатки* (схеми, таблиці, графіки і т. ін.).

Вступ, обсяг якого не повинен перевищувати 3-4 сторінки (Додаток К), розкриває сутність наукової проблеми, її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, стан розробленості, обґрунтування необхідності проведення дослідження у такій послідовності:

1. Актуальність досліджуваної проблеми.
2. Стан вивчення обраної теми.
3. Мета роботи.
4. Завдання.
5. Об'єкт дослідження.
6. Предмет дослідження.
7. Методи дослідження.

8. Матеріал, який був опрацьований.
9. Новизна та практичне значення результатів (необов'язковий елемент)
10. Апробація результатів дослідження (за наявності)
11. Структура роботи.

Першим структурним елементом вступу зазначається **актуальність проблеми**, яка зумовила вибір теми дослідження (формулюється доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми).

Обов'язковим елементом вступу має бути розкриття **стану вивчення обраної теми** (до 0,5 сторінки), а тому огляд наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної) повинен засвідчити ґрунтовне ознайомлення дослідника з проблематикою дослідження, уміння критично осмислювати надбання попередників у цій царині, виокремлювати суттєве, визначати головне для подальших досліджень.

Наукове дослідження проводиться для того, щоб знайти вирішення проблем стану, функціонування, розвитку галузі науки, виробництва, діяльності окремого підприємства чи організації-об'єкта дослідження, якісних змін у сфері діяльності, створення нового продукту, новітніх методів управління розвитком підприємств і організацій, підвищення їх якості та ефективності, поліпшення умов праці тощо.

Тому правильне визначення проблеми, її чітке формулювання мають важливе значення, – вони задають напрям наукового пошуку. При обґрунтуванні актуальності теми кваліфікаційної роботи бакалавра, перш за все, роботу слід пов'язати із загальним ходом проведених у даному напрямі досліджень. Зазвичай тут говорять про те, що йде розбудова відповідної галузі: *розгорнулася широка робота, набуває першочергового значення, помітно (значно) зріс (посилився, пожвавився) інтерес (увага), спостерігається пожвавлення (повороту) інтересу, значну увагу приділяють, особливу увагу привертають, все ширше розвивається вчення, послідовно обстоюється ідея, характеризується посиленою увагою, однією з найважливіших проблем є тощо*. Для цього студентові необхідно опрацювати відповідну фахову літературу.

Далі, як правило, йдеться про те, «як, чому і для яких потенційних користувачів» важливі чи цікаві результати дослідження з обраної студентом теми. Тут коротко перераховують основні здобутки вітчизняного (а при потребі – і зарубіжного) досвіду в обраній галузі, називаючи при цьому прізвища відомих науковців в алфавітному або хронологічному порядку. Нерідко у цій частині надається коротка, але влучна характеристика окремих вагомих праць, які є значним здобутком у даній галузі науки і відкрили перспективи її розвитку.

Після цього із загальної проблематики тієї галузі, про яку йдеться, виокремлюється проблема, яку досліджує студент, і говориться про те, *що* тут ще не зроблено. Ця частина тексту, як правило, подається з нового абзацу й розпочинається словами *але, однак, проте, разом з тим* тощо, бо зміст цієї частини деякою мірою протиставляється сказаному вище – після певної кількості слів майже обов'язково йтиме заперечна частка (префікс) **не (не-)** (назвемо цю частину **заперечною**): *до цього часу (поки що) не була (не стала) предметом (спеціального, монографічного) дослідження (ще не досліджена), немає спеціальних (узагальнюючих) праць, певне коло питань ще не (досі не було, не знайшло) належного висвітлення, залишається низка нерозв'язаних питань, досі немає синтезуючої (узагальнюючої) праці, немає єдиного погляду, коло питань залишаються не вивченими (не розробленими), недостатній рівень опрацювання проблеми, характеризується неоднозначністю наукової інтерпретації і т. ін.* Зважте на те, що протиставлення цієї частини тексту попередній може передаватися й без заперечної частки **не**: *(однак, проте, але) дана проблема висвітлена фрагментарно, є однією з найменш досліджених, увагу вчених привертали лише окремі часткові питання, присвячені лише окремі статті, є лише окремі часткові питання, залишилися поза увагою, багато питань залишаються дискусійними, потребує глибокого й детального вивчення, назріла потреба виділити й описати, відкритою залишається проблема, залишається важливим об'єктом наукового вивчення, вимагає всебічного вивчення (опрацювання), на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти дослідження тощо*. Утім ця частина тексту може передавати заперечній частині або стояти після неї.

У багатьох роботах обґрунтування на цьому не завершується, після згаданих компонентів обґрунтування часто коротко інформують про важливість очікуваних результатів: *дослідження надасть можливість виявити особливості (закономірності, тенденції), розкрити й поглибити уявлення; надасть ґрунт для узагальнень; допоможе розкрити сутність; сприятиме розкриттю природи; дозволить з'ясувати глибинні процеси; дозволить з достатньою достовірністю вивчити (дослідити); надасть змогу виявити тощо.*

Мета роботи – це сукупний кінцевий її результат, якого ми хочемо досягти та представити до публічного обговорення. Але мета досягається поетапним виконанням певних **завдань**, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Слід підкреслити, що завдання у процесі їх виконання можуть розширюватися й уточнюватися.

В науковій роботі є своя специфіка формулювання мети й завдань. В розгорнутому вигляді мета наукового дослідження має включати три змістовні частини:

- що необхідно досягти в теорії проблеми, яка досліджується;
- які розробити практичні рекомендації;
- вказати реальну науково-практичну проблему, яка буде вирішена в результаті дослідження.

Прикладами такого формулювання мети може бути: *Розробка (удосконалення тощо) методологічних засад та механізму здійснення... для мінімізації економічних ризиків (поліпшення функціонування об'єкта дослідження тощо)...; Узагальнення теоретичних підходів та розробка рекомендацій щодо.... для підвищення ефективності ....*

Іншими прикладами формулювання мети можуть бути: *визначення характеристик..., виявлення взаємозв'язку..., створення класифікації..., створення методики..., адаптація методики (досвіду, практики тощо)....*

Формулювання мети як «дослідження» чи «вивчення об'єкта дослідження» є неправильним, оскільки такі слова характеризують спосіб досягнення мети.

Завдання потрібно не лише правильно й чітко сформулювати, а й поставити їх у певному порядку, так, щоб перед читачем розгорталася програма дій науковця чи менеджера. Спостереження показують, що у дослідженнях зазвичай ставляться завдання, які можна поділити на чотири групи. *Перша група завдань* може бути пов'язана з розглядом стану досліджуваної проблеми у теорії і практиці, виробленні теоретичних засад дослідження. *Друга група завдань* спрямована на більш чітке окреслення предмета й об'єкта вивчення. Завдання *третьої групи* (їх, як правило, кілька), мають у більшості випадків процесуальний характер – це безпосередній аналіз досліджуваного підприємства та статистичних даних щодо динаміки його розвитку, а також динаміки розвитку галузі, у якій працює підприємство-об'єкт дослідження. Завдання *четвертої групи* – узагальнювального, підсумкового типу. Розглянемо ці завдання детальніше.

Будь-яка наукова робота починається з вивчення наукової літератури з проблеми – це питання техніки роботи або послідовності кроків наукового дослідження. Тому не варто формулювати завдання, як це інколи буває, так: *вивчити й проаналізувати літературу з проблеми* (називається проблема); *провести експеримент (обстеження), опрацювати емпіричні дані; проаналізувати отримані результати і зробити висновки.* Наукове дослідження може починатися з аналізу різних теорій, на базі чого будується власне розуміння предмета дослідження, концепція роботи. Цілком сприйнятливий вигляд мають завдання, що починаються словами *розробити (обґрунтувати) теоретичні засади* (вказується чого), *з'ясувати статус (категоріальних понять), визначити поняття* (називається об'єкт), *визначити природу* (називаються економічні явища), *обґрунтувати* (принципи, підходи, методику тощо).

Приклади формулювання завдань:

- **з'ясувати** теоретичні засади залучення іноземних інвестицій в економіку України;
- **вивчити** основні тенденції іноземного інвестування в економіку України;
- **дослідити** вплив міжнародних фінансових організацій на ставлення інвесторів до України;

- **проаналізувати** стан та перспективи підприємницької діяльності у будівельному комплексі України;

- **визначити** обсяги попиту і пропозиції на ринку тощо.

Об'єкт дослідження – це процес (явище), що породжує проблемну ситуацію й обраний для вивчення.

Предмет міститься в межах об'єкта, саме на нього повинна бути спрямована увага, оскільки він визначає тему кваліфікаційної роботи бакалавра. Предмет – це та сукупність (грань) якостей об'єкта, що цікавить дипломанта в межах багатоманіття якостей об'єкта та вивчається студентом у процесі виконання кваліфікаційної роботи. Предмет визначає тему дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як поняття родові і видові відповідно. Тому коли виникає потреба уточнити об'єкт дослідження, визначають ще й його предмет.

Наведемо приклади формулювання об'єкта і предмета дослідження:

Об'єкт дослідження: *інвестиційний проект ТОВ «Будсервіс» з будівництва заводу облицювальних матеріалів.*

Предмет дослідження: *сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів залучення іноземних інвестицій у будівельну галузь України» або «методика залучення іноземних інвестицій на ПрАТ «Будсервіс».*

Отже, в об'єкті виділяється та його частина, яка й є предметом дослідження. Саме предмет дослідження визначає тему наукової роботи, і тому на нього спрямована основна увага дослідника.

Методи дослідження, використані для досягнення поставленої в кваліфікаційній роботі методи, можна поділити на три групи, межі між якими визначені приблизно:

- методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);

- методи, що використовуються для емпіричного й теоретичного досліджень (абстрагування, аналіз і синтез, моделювання тощо);

- методи теоретичного дослідження (формалізація, системний підхід та ін.).

Матеріал дослідження і його обсяг, використаний для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети.

Наукова новизна (нове рішення науково-практичної ситуації (проблеми) та практичне значення одержаних результатів для цільової групи потенційних користувачів вказуються за їх наявності, але не є обов'язковим структурним елементом вступної частини кваліфікаційної роботи бакалавра.

Апробація результатів дослідження – дані щодо участі автора в конференціях, колоквиумах та реквізити публікацій, копії яких додаються до кваліфікаційної роботи (вказуються за наявності, не є обов'язковим елементом).

Структура роботи (наприклад: «Логіка дослідження зумовила структуру кваліфікаційної роботи: вступ, ...розділи, висновки, список використаних джерел із ... найменувань, ...додатків. Загальний обсяг ...сторінок»).

Основна частина наукової роботи складається з окремих розділів, підрозділів, між ними має бути тісний зв'язок. Кожний розділ починають з нової сторінки.

У першому – *теоретико-методологічному розділі*, як правило, розкривається історія питання, визначається понятійний апарат дослідження (термінологія, якою оперуватиме дослідник), розглядаються загальні підходи до теми, що досліджується, з використанням різноманітних літературних джерел, у тому числі й зарубіжних, з обов'язковим порівнянням різних точок зору, використанням опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела.

У цьому розділі надається теоретичне обґрунтування, наводяться: суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та сучасні тенденції предмета дослідження, методологічні підходи. Усе викладене повинно мати певні елементи наукової або науково-

методологічної новизни, обґрунтування власної позиції щодо обраних методів дослідження. Теоретичне обґрунтування має визначити роль і місце явищ та процесів, що досліджуються, у діяльності організації.

Цей розділ має бути присвячений теоретичним питанням, що висвітлюють основні категорії, які пов'язані з об'єктом дослідження. Необхідно визначити ступінь розробленості тих або інших аспектів проблеми в даній предметній галузі досліджень, показати внесок провідних учених і фахівців у розробку теоретичних питань, що досліджуються. Для цього дипломант повинен ознайомитися з основними теоретичними роботами (монографіями, підручниками, навчальними посібниками, статтями у наукових збірках та журналах з даної проблематики), зробити короткий огляд вивчених літературних джерел. У цілому, цей розділ роботи повинен органічно поєднати теоретичне вивчення управлінських та соціально-економічних категорій і понять, що визначають сутність предмета дослідження і основні елементи його інформаційного і методичного забезпечення. Теоретичний розділ має містити огляд різних підходів до визначення поставленої в роботі проблеми, а також її критичний аналіз.

При цьому необхідно мати на увазі, що при розробці інформаційного і методичного забезпечення необхідно попередньо сформулювати і конкретизувати напрями аналітичного дослідження, які будуть реалізовані в наступних розділах.

Дослідження теоретичних концепцій у першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра визначає структуру, зміст та методику здійснення аналізу в другому розділі.

Отже, у першому розділі подається своєрідний реферативний виклад наукових здобутків у тій чи іншій галузі, проте він не зводиться лише до переказу думок вчених, виконавець кваліфікаційної роботи бакалавра має зіставляти та аналізувати різні погляди і теоретичні моделі, заперечувати чи стверджувати їх і обов'язково окреслити коло нерозв'язаних питань, розкрити теоретичні передумови вивчення проблеми. Неприпустимим є занотовування праць за темою роботи без викладу власної позиції дослідника. Якщо автор наукової праці не погоджується з позиціями попередників, то треба не тільки відхиляти їх, а й давати обґрунтовані докази неправильності підходів, і навпаки, якщо він поділяє думку когось з учених, приєднується до неї, йому необхідно це також аргументувати.

При згадуванні у тексті прізвищ учених-дослідників ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (І.А. Бланк, а не Бланк І.А., як це прийнято у переліку посилань).

Інші розділи присвячені описові фактичного матеріалу. Усі положення, висунуті у роботі, мусять бути добре аргументовані, тобто підкріплені достатньою кількістю фактів із залученням переконливих думок інших авторів. Всі наступні розділи свою аргументацію та логічну схему виведення результатів та висновків повинні ґрунтувати на тезах та моделях 1-го розділу.

Підсумком першого та всіх наступних розділів (а також підрозділів, якщо розділи мали такий поділ) повинен бути стислий висновок, що впливає з досліджуваних питань, аналітичне та практичне вирішення яких стане предметом поглибленого аналізу у розділі 2 і 3 кваліфікаційної роботи бакалавра.

Висновки до розділів/підрозділів кваліфікаційної роботи бакалавра не виділяються окремо, а викладаються шляхом вживання виразів «Отже...», «Таким чином...», «Викладене дає підстави стверджувати...» тощо.

Другий – *дослідницько-аналітичний розділ* містить опис, характеристику сучасного стану питання, що досліджується, на об'єкті дослідження, діагностування діяльності підприємства щодо обраного напряму дослідження, ґрунтовний аналіз із використанням накопиченого фактичного матеріалу та із залученням усіх теоретичних знань і певного методичного інструментарію.

Дослідницько-аналітичний розділ має починатися з розгляду об'єкта дослідження, його стислої характеристики (форма власності, основні види діяльності, організаційна структура, позиціонування на ринку тощо), кола проблем, з якими стикається об'єкт. У цьому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра на основі аналізу об'єкта дослідження, статистичних та фактичних даних оцінюється стан розвитку і функціонування предмета дослідження, позитивні досягнення і недоліки, виявляються проблеми та причини, що їх обумовлюють.

У розділі можуть знайти відображення і аналіз програмно-методологічних і організаційних питань об'єкта дослідження в конкретній предметній сфері, існуюча система організації діяльності, проблемні питання, що пов'язані з існуючою системою управління.

Призначення даного розділу – системне вивчення стану та основних факторів впливу на об'єкт дослідження з метою розробки обґрунтованих пропозицій щодо вирішення проблеми, яка розглядається. Інструментами аналітичного дослідження можуть бути методи управлінського, економічного, фінансового, маркетингового аналізу. Аналітичний матеріал повинен бути представлений у формі статистичних, розрахункових, інформаційних або аналітичних таблиць, графіків, діаграм, що характеризують явища та процеси, які досліджуються. Методологія дослідження реального об'єкта може містити в собі як елементарні статистичні операції, так і складні статистичні методи: кореляційно-регресійний, факторний, кластерний аналіз, а також методи статистичного моделювання і прогнозування. Система методів дослідження визначається студентом на основі отриманих рекомендацій наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра і з урахуванням доцільності їх застосування.

Усі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми мають супроводжуватися поясненнями та висновками, які дозволяють визначити сутність управлінських процесів, що спостерігаються в організації, їх особливості, тенденції, створити базу для виявлення невикористаних резервів.

Джерелом інформації є планові і фактичні показники господарської діяльності підприємства-об'єкта дослідження, статистична та бухгалтерська звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації, які використовує студент під час проходження виробничої та переддипломної практик.

У результаті виконання дослідницько-аналітичного розділу повинні бути виявлені основні недоліки сформованої практики регулювання відповідних адміністративних, управлінських, правових, соціально-економічних процесів і явищ, що вивчаються; оцінюється сформований рівень якості явища або процесу, визначаються закономірності і тенденції його застосування, залежності й інші характерні властивості; наводиться оцінка факторів, що впливають на дане явище, визначаються характер і параметри впливу. З цією метою необхідно використовувати відповідні інструменти аналізу: портфельний аналіз продукції підприємства (методика БКГ та GE), SWOT-аналіз, PEST-аналіз та ін. Обов'язковим є формулювання висновків щодо отриманих результатів проведеного аналізу.

Випускник має продемонструвати уміння робити правильне узагальнення накопиченого матеріалу, навички групування та обробки даних, на основі яких здійснюється аналіз, робляться висновки та обґрунтовуються рекомендації.

Результати другого розділу використовуються для розробки рекомендацій управлінських рішень у наступному третьому розділі.

У третьому – *проектно-рекомендаційному розділі* надаються детальні пропозиції щодо вдосконалення діяльності організації відповідно до напрямку дослідження. Кожна з пропозицій повинна мати розгорнуте обґрунтування на основі аналізу, проведеного в аналітико-дослідницькій частині, виявлених відхилень, проблем та недоліків. Запропоновані удосконалення та інновації повинні мати розрахунково-кількісне обґрунтування.

Пропозиції студента щодо науково-практичного вирішення досліджуваного питання повинні відповідати критеріям оптимальності, цільової ефективності та практичної втіленості.

За результатами проведеного дослідження, представленого у попередніх розділах кваліфікаційної роботи бакалавра, у проектно-рекомендаційному розділі розробляються пропозиції щодо використання резервів підвищення ефективності діяльності, рекомендації для прийняття управлінських рішень тощо. Пропозиції розділу мають не тільки забезпечувати можливість формування реальних управлінських рішень, але й намічати конкретні шляхи їх реалізації.

Результатом проектно-рекомендаційного розділу є сформований на основі методології проведених досліджень механізм вирішення задекларованої мети кваліфікаційної роботи бакалавра.

Висновки (Додаток Л) містять стислий виклад підсумків роботи студента (вони можуть бути сформульовані у вигляді тез). У стислій, тезовій формі наводять найбільш важливі теоретичні положення, відображаються найважливіші результати дослідження, які містять оцінку результатів дослідження з точки зору відповідності меті кваліфікаційної роботи бакалавра та поставлених у вступі завдань. У висновках розкривають шляхи та методи вирішення завдань дослідження, особливо наголошуючи на якісних і кількісних показниках отриманих результатів, наводять прогнози розвитку процесів та явищ, викладають рекомендації щодо реалізації намічених заходів. У заключній частині наукової роботи подаються стислі рекомендації, у яких акцентуються елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення досліджуваного напрямку діяльності організації.

Завершується текст роботи *списком використаних джерел*, який починається з нової сторінки. Його розміщують в алфавітному порядку (допускається у порядку появи посилань у тексті).

Кожне джерело нумерується арабськими цифрами. Якщо використано дві та більше робіт одного автора, то вони подаються у хронологічній послідовності їх публікацій. Описи джерел у «Списку» повинні бути повними і точними з дотриманням вимог державного стандарту. Найтипівіші випадки бібліографічних описів наведені у Додатку М.

Список використаних джерел повинен включати не менше 40 найменувань. На всі джерела у списку літератури повинні бути зроблені відповідні посилання в роботі.

Додатки наводяться в кінці роботи після списку джерел. Додатки мають включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи бакалавра (таблиці, графіки, глосарії, методи, ілюстрації, рекомендації щодо впровадження) і наводяться тільки в разі необхідності. Вони позначаються не цифрами, а літерами (Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Г) в правому верхньому кутку. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію сторінок основного тексту роботи.

Обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра повинен становити 50–60 сторінок основного тексту (без урахування титульного аркушу, аркушу з анотаціями, змістом, списком скорочень, списку використаних джерел і додатків).

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

4.1. Мова та оформлення

Кваліфікаційну роботу бакалавра студенти виконують державною мовою або іноземною, яка ними вивчається. Анотації до кваліфікаційних робіт складаються двома мовами – українською та основною іноземною (обирає з тих, з яких вивчає студент).

Оформлення кваліфікаційних робіт бакалавра повинно відповідати загальним вимогам, що висуваються до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-2015 Національний стандарт України. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення.

4.2. Обсяг основного тексту

Обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра має бути в межах 55-65 сторінок. Обсяг основного тексту роботи 50–60 сторінок (допускається відхилення в межах $\pm 10\%$), з урахуванням кількості сторінок та відсотків згідно основних елементів кваліфікаційної роботи.:

- вступ (близько 5% основного тексту рукопису, або 3 сторінки);
- основна частина, яка включає, як правило, три розділи:
- Розділ 1 (близько 30% основного тексту рукопису, або 15-18 с.);
- Розділ 2 (близько 35% основного тексту рукопису, або 18-21 с.);
- Розділ 3 (близько 25% основного тексту рукопису, або 13-15 с.);
- висновки (близько 5% основного тексту рукопису, або 3 сторінки);

До цього обсягу не включають титульний аркуш, анотацію, зміст, список використаних джерел, додатки. Також із загального обсягу тексту роботи виключають сторінки, які містять таблиці та рисунки, що займають площу цілого аркуша.

При цьому, кожен підрозділ до будь-якого з розділів кваліфікаційної роботи повинен мати мінімум 5 сторінок.

4.3. Шрифти

Набір тексту кваліфікаційної роботи бакалавра здійснюється на комп'ютері через 1,5 міжрядковий інтервал (29-30 рядків на сторінці), текст анотацій – через одинарний інтервал, друк – на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм) з використанням шрифтів текстового редактора Word Times New Roman, кегль 14. Поля: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності, щільність тексту – однаковою.

Кожну структурну частину роботи починають із нової сторінки. Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетрично до тексту по центру сторінки (без крапки).

Для формування таблиць і рисунків у додатках допускається використання шрифту текстового редактора Word Times New Roman, кегль 12 через одинарний інтервал. Назви таблиць і рисунків наводять шрифтом Word Times New Roman, слово «Таблиця», її номер, а також використані формули та їх номери – курсивом.

Посилання на використані джерела до таблиць і рисунків, які наводяться під ними, зазначаються з використанням шрифтів текстового редактора Word Times New Roman, кегль 12 курсивом.

4.4. Нумерація

Сторінки роботи нумеруються арабськими цифрами (без знака №) у правому верхньому куті сторінки.

Титульний аркуш, сторінки з анотацією, змістом, переліком умовних позначень включаються до нумерації, але номер сторінки на них не ставиться.

Сторінки додатків не нумеруються та не зазначаються у змісті роботи.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» без крапки, а потім з нового рядка друкують заголовок розділу жирним шрифтом прописними літерами.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці підрозділу крапка не ставиться. Наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. У кінці заголовка крапки не ставлять.

4.5. Посилання

Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки (крім газетних статей і випадків посилання на джерело в цілому). Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки, наприклад [32, с. 85].

Посилання на використані джерела при формуванні таблиць і рисунків подаються під таблицею чи рисунком. При цьому зазначається слово «Джерело:» і в квадратних дужках наводять номер джерела зі списку джерел і літератури та його сторінку. Якщо таблиця чи рисунок є авторською розробкою, під таблицею чи рисунком зазначають «Сформовано автором», «Створено автором на основі:[номер джерела]».

Посилання на використані джерела при формуванні таблиць і рисунків у додатках подаються під таблицею чи рисунком. При цьому зазначається слово «Джерело:» і в квадратних дужках наводять повний опис джерела зі списку джерел і літератури та зазначають відповідну сторінку.

Зібрані фактичні та статистичні матеріали наводяться в однакових одиницях виміру: абсолютних (грн, дол. США, т, м, шт.), або відносних (%).

4.6. Список використаних джерел

У список використаних джерел включаються видання, які були використані в процесі написання кваліфікаційної роботи бакалавра:

- законодавчі документи;
- постанови уряду з питань економічної реформи;
- монографії;
- статті в періодичній пресі;
- електронні ресурси з інтернету тощо.

Список використаної літератури повинен включати не менше 40 найменувань.

ВАЖЛИВО: на всі джерела зі списку літератури повинні бути зроблені відповідні посилання в роботі.

«Список використаних джерел» слід розміщувати одним із загальноприйнятих способів:

1. в алфавітному порядку за прізвищем першого автора або назвою джерела. При цьому в алфавітному порядку розміщують спочатку наукові джерела кириличного алфавіту (монографії, посібники, брошури, статті як друкovanі, так і електронні), потім – іншомовні джерела, написані з використанням латинського алфавіту;

2. в порядку появи посилань на джерела у тексті роботи (рекомендовано). При цьому, повторне посилання на джерело, яке вже отримало порядковий номер у Списку використаних джерел і літератури, припустиме і відповідає номеру, отриманому раніше згідно з порядком появи у тексті.

ВАЖЛИВО: не допускається використання в якості джерела Інтернет-ресурсів, які містять готові роботи (реферати, курсові, дипломні), до яких можна віднести, наприклад, www.refine.org.ua/, www.ukrreferat.com/, dir.meta.ua/science-education/reports/ та подібні Інтернет-сторінки.

4.7. Додатки

Додатки повинні підтверджувати окремі положення, висновки та пропозиції автора кваліфікаційної роботи бакалавра. У додатках вміщують матеріал, який є:

- необхідним для повноти змісту роботи, але включення його до основної частини може змінити впорядковане й логічне уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення.

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщують їх у порядку зазначення відповідних посилань у тексті. Кожний такий додаток необхідно починати з нової сторінки.

Додаток має містити заголовок, надрукований симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком Г, Є, І, Й, О, Ъ, наприклад, «Додаток А», «Додаток Б» і т. ін.

Текст кожного додатка за потреби може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис.Д.2 – другий рисунок додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

До додатків рекомендується включати допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття дослідження:

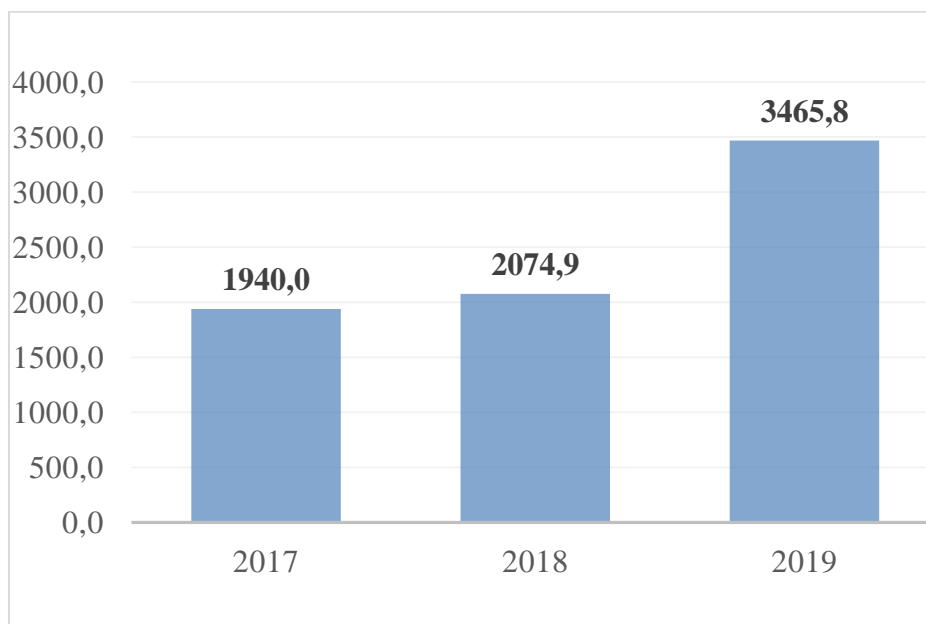
- ✓ проміжні математичні доведення, формули та розрахунки;
- ✓ таблиці допоміжних цифрових даних;
- ✓ інструкції й методики;
- ✓ опис алгоритмів і програм розв'язання задач на ПК, які розроблені в процесі роботи над дослідженням;
- ✓ ілюстрації допоміжного характеру.

4.8. Допоміжні матеріали

До допоміжних матеріалів відносять: ілюстрації (схеми, графіки, креслення тощо), формули, таблиці, додатки.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації через крапку.

Номер, назва ілюстрації та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією по центру. Наприклад, другий рисунок першого розділу наводять таким чином:

Рис.4.1. Динаміка доходів від реалізації ТОВ у 2017-2019 рр.

Джерело: [Сформовано автором за даними підприємства]

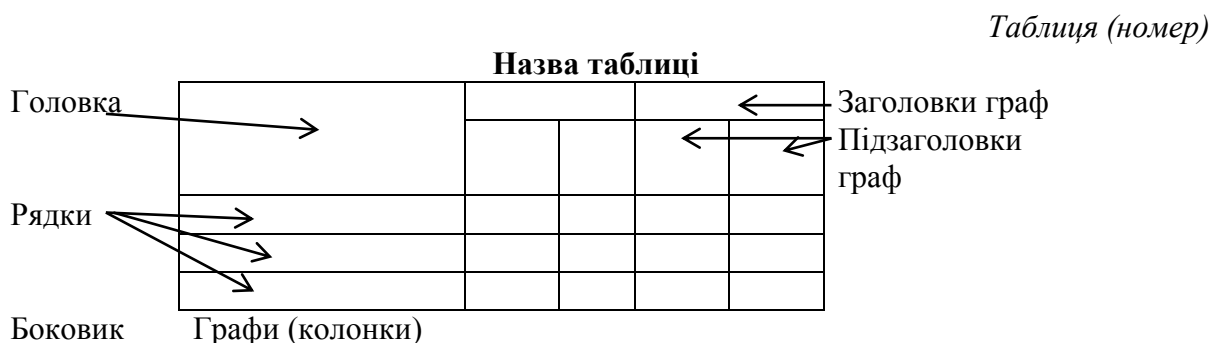
Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, рекомендується розміщувати у додатках.

При необхідності ілюстрації доповнюють або поясненням, або коментарем.

Цифровий матеріал оформляється у вигляді *таблиць*.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті.

Приклад побудови таблиці:

Таблиці нумерують у межах розділу. У правому верхньому куті сторінки розміщують напис «Таблиця _._» (номер розділу, номер таблиці в розділі). Назва таблиці міститься нижче по центру сторінки. У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження табл. _._».

У таблиці слід обов'язково зазначити одиницю виміру відповідно до стандартів; числові величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Заголовки колонок необхідно починати з великих літер, підзаголовки – з маленьких (якщо вони становлять одне речення із заголовком) і з великих (якщо вони самостійні).

Заголовок кожної таблиці має бути, по можливості, коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка у заголовках граф, чітко зазначити одиниці виміру показників.

Лаконічності потребують назви боковика. Слова, що повторюються, слід виносити до узагальнюючих заголовків, об'єднувальних рубрик.

При великій кількості колонок таблицю можна поділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або колонки таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її шапку, а в другому – боковик.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не наводяться, то в ньому ставиться прочерк (-).

На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... табл. 2.1.». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 3.2.».

Формули нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі, відокремлених крапкою. Нумери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)». Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів формули наводяться під нею в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують із нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Кожна таблиця відокремлюється вище і нижче одним вільним рядком. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знаків: (=),(+),(-), (x), (:).

Ілюстративний матеріал для захисту робіт виконується у вигляді *презентації* (рекомендовані програми: Microsoft Power Point, Slide Show Pro).

5. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ БАКАЛАВРА

Наукових керівників кваліфікаційної роботи бакалавра, професорів і доцентів, назначає завідувач кафедри на основі наказу ректора. Консультанти назначаються від установ, організацій, підприємств, під замовлення яких може виконуватися робота.

Науковий керівник роботи оцінює якість виконання кваліфікаційної роботи бакалавра. Він:

- надає студентові допомогу в розробці календарного графіка роботи на весь період;
- допомагає вибрати тему роботи, основні напрями, обговорює новизну отриманих результатів;
- допомагає розробити методичні підходи до вибраної теми та визначає термін виконання окремих підрозділів роботи;
- рекомендує основну літературу, довідникові і архівні матеріали та інші джерела;
- контролює виконання етапів роботи згідно з календарним графіком;
- проводить систематичні консультації.

Науковий керівник упродовж першого тижня роботи за участю студента складає індивідуальний графік роботи на весь період, а в подальшому контролює його виконання. Раз на місяць керівник визначає готовність роботи у відсотках. Ці відомості кафедра подає в деканат. Якщо стан роботи незадовільний, керівник повинен інформувати про це завідувача кафедри.

Завершену кваліфікаційну роботу бакалавра студент підписує, після чого роботу перевіряє та підписує науковий керівник. До захисту роботи керівник зобов'язаний надати відгук.

6. ПОРЯДОК ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Перевірка кваліфікаційних робіт бакалавра на наявність запозичень (плагіату) проводиться з метою підвищення якості підготовки до атестації студентів в частині виконання кваліфікаційних робіт.

Плагіатом вважається дослівне відтворення чи копіювання тексту (від фрази до набору речень) з книг, статей, інтернет-ресурсів чи інших джерел без чіткого виокремлення копіюваного тексту та посилання на автора (джерело).

Проведення перевірки кваліфікаційних робіт здійснюється відповідальною особою на рівні кафедри.

За підготовку файлу роботи, що підлягає перевірці, відповідає автор цієї роботи.

Порядок збору та перевірки кваліфікаційних робіт на наявність запозичень (плагіату):

1. Перевірка кваліфікаційних робіт здійснюється науковим керівником і закінчується не пізніше ніж за 14 днів до захисту роботи.

2. Кваліфікаційні роботи мають подаватися на перевірку в електронному варіанті (CD, DVD диски, флеш-диски або надсилатись на кафедральну пошту kaf-mbusiness@uzhnu.edu.ua). На носії повинен бути лише один файл з кваліфікаційною роботою у форматі Документ Word (*.doc, *.docx) та PDF.

3. Кваліфікаційна робота, яка має **не менше ніж 70% оригінального тексту, може бути допущена до захисту.**

На основі аналізу результатів перевірки кваліфікаційної роботи на наявність запозичень (плагіату) завідувач відповідної кафедри та науковий керівник приймають рішення щодо допуску роботи до захисту.

При недостатньому рівні унікальності кваліфікаційна робота бакалавра потребує доопрацювання та повторної перевірки не пізніше ніж за 10 днів до захисту роботи.

7. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

7.1. Підготовка кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту та його організація

Закінчивши роботу з оформлення роботи, студент повинен приділити достатню увагу останньому та вирішальному етапу навчання – підготовці до захисту кваліфікаційної роботи бакалавра. Така підготовка включає оформлення документів і матеріалів, пов'язаних із її захистом, підготовку до виступу на засіданні (в т. ч. і онлайн форматі) Екзаменаційної комісії та саму процедуру захисту випускної кваліфікаційної роботи бакалавра.

Підготовлена кваліфікаційна робота бакалавра подається науковому керівникові для перевірки змісту та структури у визначені завданням на виконання кваліфікаційної роботи строки, але не пізніше 4 тижнів до засідання Екзаменаційної комісії (ЕК) із захисту кваліфікаційної роботи бакалавра. Науковий керівник перевіряє відповідність оформлення роботи встановленим вимогам.

Своє розуміння він викладає у письмовому висновку, який пишеться у довільній формі. Насамперед, у висновку вказується на відповідність виконаної роботи спеціальності, за якою Екзаменаційній комісії надане право проведення захисту кваліфікаційних робіт бакалавра. Потім науковий керівник коротко характеризує виконану роботу, відзначає її актуальність, теоретичний рівень і практичну значущість, повноту, глибину й оригінальність вирішення поставлених завдань, а також дає оцінку готовності такої роботи до захисту.

Не пізніше 14-21 днів до засідання ЕК із захисту кваліфікаційних робіт на випусковій кафедрі проводиться попередній захист робіт, на якому викладачі дають поради та рекомендації щодо удосконалення як самої роботи, так і підготовленого студентом виступу та мультимедійної презентації.

Кваліфікаційна робота повинна бути написана літературною мовою, без зловживань науковими термінами (які транслітеровані з іноземних мов); цитатами, запозиченими із статей, монографій, підручників та з мереж Інтернет. Вона не повинна мати копільтивний характер.

ВАЖЛИВО: кваліфікаційну роботу бакалавра перед представленням науковому керівнику рекомендовано студенту самостійно перевірити на плагіат у доступних безкоштовних програмах в інтернет. Якщо при такій перевірці будуть виявлено більше 30% плагіату, то роботу потрібно доопрацювати, інакше науковий керівник не допустить її до захисту.

Після попереднього захисту науковий керівник дає письмовий відгук на кваліфікаційну роботу бакалавра. У відгуку на кваліфікаційну роботу рекомендується визначити:

- новизну постановки і розробки питання;
- використання сучасних методів дослідження;
- оцінку ступеня науковості, новизни дослідження;
- аргументованість висновків і обґрунтованість пропозицій;
- особисту участь студента у наведених експериментальних дослідженнях, теоретичному опрацюванні отриманих результатів, формулюванні наукового положення/ідеї/методики;
- ставлення студента до виконання роботи, ступінь самостійності та творчий характер дослідження;
- вміння студента чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформляти його.

Відгук має містити загальний висновок щодо рекомендації до захисту в екзаменаційній комісії (Додаток Н).

Кваліфікаційна робота, допущена до захисту, передається завідувачем кафедри на рецензію разом з відгуком наукового керівника. Склад рецензентів визначається кафедрою.

Ними можуть бути як науковці інших вищих навчальних закладів чи науковці інших кафедр УжНУ, так і висококваліфіковані спеціалісти-практики установ та організацій галузі.

У рецензії (Додаток П) відображається оцінка актуальності теми, її теоретичної та практичної значущості, повнота розкриття теми, наукова обґрунтованість висновків та рекомендацій, формулюються зауваження до роботи, недоліки, побажання рецензента. У кінці рецензії дається загальна оцінка роботи за шкалою ЄКТС, 100-бальною шкалою та національною шкалою: робота заслуговує оцінки «А» – 92 бали «відмінно» (добре, задовільно, незадовільно). Оцінка рецензента «незадовільно» не є підставою для недопуску роботи до захисту.

Рішення про допуск кваліфікаційної роботи до захисту на основі пропозицій наукового керівника та результатів попереднього захисту приймається на засіданні випускової кафедри. Про це свідчить підпис завідувача кафедри на титульній сторінці. Якщо випускова кафедра на засіданні за участю випускника та наукового керівника роботи вважає неможливим допустити роботу до захисту, то це рішення затверджується на засіданні вченої ради факультету. У разі затвердження вченою радою факультету рішення про недопущення до захисту кваліфікаційної роботи студент за поданням декана факультету відраховується з університету. Захист нової кваліфікаційної роботи (на іншу тему) можливий не раніше, ніж у наступний термін роботи ЕК в університеті.

Студенти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту на засіданні ЕК. Робота має бути представлена ЕК не пізніше, ніж за три дні до захисту.

Подання Голові екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи бакалавра містить довідку про успішність, яку готує деканат, висновок наукового керівника і висновок кафедри про роботу.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра відбувається прилюдно на офлайн чи онлайн засіданні Екзаменаційної комісії, затвердженої у встановленому порядку в ДВНЗ «УжНУ».

Присутність на захисті рецензента є бажаною, а наукового керівника обов'язковою.

При підготовці студента до виступу на засіданні Екзаменаційної комісії, перш за все, він повинен приділити увагу своїй роботі над виступом за результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра у формі доповіді (з чи без роздаткового матеріалу або презентації (програми: Microsoft Power Point, Slide Show Pro)), покликаної розкрити сутність, теоретичне й практичне значення результатів проведеного дослідження. Відводиться для доповіді 10-15 хвилин.

У структурному відношенні доповідь можна розділити на три частини, кожна з яких являє собою самостійний смисловий блок, хоча вони логічно взаємозалежні та представляють єдність, яка, у цілому, характеризує зміст проведеного дослідження.

Перша частина доповіді в основних моментах повторює вступ роботи (1-2 хвилини). Рубрики цієї частини відповідають тим смисловим аспектам, стосовно яких характеризується актуальність обраної теми, надається опис наукової проблеми, а також формулюється мета роботи. Тут необхідно зазначити методи, за допомогою яких отримано фактичний матеріал роботи, а також охарактеризувати її зміст та загальну структуру.

Друга частина – найбільша за обсягом (7-10 хвилини), яка у послідовності, встановленій логікою проведеного дослідження, характеризує кожний розділ кваліфікаційної роботи бакалавра. При цьому особлива увага звертається на підсумкові результати, відзначаються їх критичні зіставлення й оцінювання.

Заклучна частина – тут доцільно перерахувати загальні висновки з її тексту і зібрати воедино основні рекомендації.

До тексту доповіді можуть бути прикладені додаткові матеріали (схеми, таблиці, графіки, діаграми тощо), які необхідні для обґрунтування висунутих положень, зроблених висновків і запропонованих рекомендацій.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра носить характер наукової дискусії і відбувається з дотриманням вимог, принципості та наукової етики. При докладному аналізі повинні піддаватися вірогідність та обґрунтованість усіх висновків і рекомендацій наукового та практичного характеру, які представлені в роботі.

Свій виступ випускник буде на основі читання (або краще переказу) заздалегідь підготовленої доповіді, покликаної показати високий рівень його теоретичної підготовки, ерудицію та здатність доступно викласти основні наукові результати проведеного дослідження. Бажано ілюструвати свою доповідь презентацією, виконаною у Power Point.

Автор роботи доповідає за кафедрою (при офлайн), звертаючи увагу на об'єкти, відображені в роздаткових матеріалах або у презентації. При потребі він може написати формули на дошці, пояснити особливості експонату. Перед виступом секретар Екзаменаційної комісії оголошує про наявність усіх супровідних документів і зачитує основні моменти (переваги та недоліки) з рецензії. Після виступу надається слово науковому керівникові, у разі його присутності. Після цього починається наукова дискусія, у якій можуть брати участь усі присутні на захисті. Члени Екзаменаційної комісії й особи, запрошені на захист, в усній формі можуть ставити запитання з проблем роботи, методів дослідження, уточнюючи результати й процедуру експериментальної роботи і т. д.

Відповідаючи на поставлені запитання, слід торкатися суті дослідження. Авторам робіт слід виявляти скромність в оцінці своїх наукових результатів і тактовність до тих, хто ставить запитання.

Перш ніж відповідати на запитання, необхідно його вислухати або, за потреби, й записати. При цьому слід враховувати, що чітка, логічна, аргументована відповідь на попереднє питання може виключити наступне.

Інколи виникають наступні ситуації:

- питання зрозуміле і студент дає на нього відповідь. Від нього чекають розгорнутої відповіді, яка демонструє ерудицію доповідача;

- питання незрозуміле. Тоді слід попросити уточнити або повторити його, а потім відповісти на нього;

- питання зрозуміле, але відповісти на нього студент не може. У цьому випадку можливі репліки: «Це не входило у завдання даної роботи»; «Це виходить за рамки даного дослідження»; «Це питання, на жаль, не розглядалося нами (з якоїсь причини)» тощо.

Після закінчення дискусії за бажанням автора роботи йому може надаватися заключне слово, після чого можна вважати, що основна частина процедури захисту завершена.

7.2. Особливості організації захисту наукової роботи в дистанційному режимі

За рішенням кафедри, спираючись на порядок організації навчального процесу в університеті, згідно з Рекомендаціями Міністерства освіти України «Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти із застосування дистанційних технологій навчання», захист кваліфікаційних робіт може здійснюватися із використанням дистанційних технологій навчання в синхронному режимі (відеоконференція) на цифровій платформі Google Meet.

При цьому здійснюється цифрова фіксація (відеозапис) процесу атестації у формі захисту кваліфікаційних робіт. Запитання-відповіді до здобувача освіти обов'язково проводяться у синхронному режимі.

На момент захисту кваліфікаційної роботи її паперовий примірник із власноручним підписом здобувача освіти та супровідними документами (відгуком керівника, рецензією і завданням) мають знаходитися в екзаменаційній комісії. Його надсилання може здійснюватися засобами поштового зв'язку. Здобувач освіти надає екзаменаційній комісії особисто або через кафедру електронну копію кваліфікаційної роботи у форматі .pdf, а також фотокопії відповідних супровідних документів до роботи.

Не пізніше однієї доби перед початком захисту кваліфікаційних робіт здобувачі отримують єдине посилання з ідентифікатором зустрічі, що відбуватиметься на цифровій платформі Google Meet. Здобувачам рекомендується перед початком процедури захисту перевірити злагодженість роботи обладнання, наявність безперебійного Інтернет-зв'язку, відповідність версій програмного забезпечення власного обладнання можливостям роботи на

цифровій платформі Google Meet та демонстрації презентації в дистанційному режимі, якість відтворення голосу та відео.

Після початку роботи члени екзаменаційної комісії та здобувачі, які на даний момент не презентують результати дослідження, вимикають звук, проте перебувають на онлайн-зустрічі особисто, не використовуючи жодних аватарів.

За винятком надзвичайних обставин, учасникам атестаційного процесу не рекомендується запізнюватися на онлайн-зустріч або завчасно її залишати.

7.3. Загальні критерії оцінювання наукової роботи

Наукова робота має продемонструвати:

1) вміння автора логічно та аргументовано викладати матеріал, коректно використовувати статистичні та математичні методи для аналізу проблем;

2) опанування ним сучасних методів наукового дослідження, проведення експериментів, навичок роботи власні узагальнення та висновки, працювати з літературою.

Критеріями оцінювання є:

- змістовність і повнота розкриття теми;
- логічність і предметність висновків;
- знання відповідного теоретичного матеріалу та вміння використовувати його на практиці;

- наявність достатньої кількості належно оформлених посилань на використані джерела;

- достатньо повний список літератури з обраної проблеми (теми);

- зовнішнє оформлення;

- якість і повнота виступу випускника;

- повнота відповідей на запитання членів ЕК;

- оцінка роботи керівником і рецензентами.

Оцінюючи наукову роботу, комісія враховує не лише якість самого наукового дослідження, його практичну значимість, вміння захистити сформульовані положення та висновки, а й відповідність оформлення встановленим вимогам. Також беруть до уваги результати наукової діяльності студента протягом навчання за умови, якщо студент є:

- автором або співавтором статті у фаховому виданні за тематикою кваліфікаційної роботи;

- призером міжнародних або всеукраїнських студентських олімпіад чи конкурсів наукових робіт за фаховим спрямуванням.

Оцінюється наукова робота за 100-бальною шкалою. Рішення щодо підсумкової оцінки приймається більшістю голосів членів ЕК за результатами публічного захисту з урахуванням висновків наукового керівника та рецензента.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Сума балів	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно
0-34	F	

Робота, в якій розкрито тему, прореферовані використані джерела, здійснено аналіз певної інформаційної та (або) статистичної бази даних, сформульовано висновки без необхідного їх обґрунтування не може бути оцінена вище **«задовільно»**.

Робота, в якій зроблено власну оцінку використаних джерел, самостійно проаналізовано підібраний матеріал, інформацію щодо підприємства, організації, на базі яких досліджувалася тема, зроблені висновки та сформульовані пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими, може бути оцінена на **«добре»**.

Робота, в якій зроблено власну оцінку різноманітних джерел, зроблені власні дослідження і на їх основі – аргументовані висновки та обґрунтовані пропозиції, може бути оцінена на **«відмінно»**.

Результати захисту бакалаврських робіт оформляються протоколом засідання Державної екзаменаційної комісії, що ведеться секретарем ЕК, і заносяться до журналу реєстрації виконаних робіт. Результати оголошуються публічно в день захисту після оформлення протоколу засідання ЕК.

Студент, який не захистив у затверджений строк бакалаврську роботу, має право на повторну атестацію в наступний термін роботи ЕК протягом трьох років після закінчення університету.

У випадку, коли захист кваліфікаційної роботи бакалавра визнається незадовільним, ЕК встановлює, чи може студент подавати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він повинен підготувати бакалаврську роботу за новою темою.

8. СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ, НАУКОВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИКОРИСТАНИХ ПРИ УКЛАДАННІ

1. ДСТУ 8302:2015. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. (Інформація та документація). З внесеними поправками.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2003. 192 с.
3. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. 3-є вид., перероб. і доповнене. Київ: ВД «Професіонал», 2005. 240 с.
4. Зразки оформлення списку використаних джерел за ДСТУ 8302:2015 та відповідно до наказу МОН №40 від 12.01.2017 р. / Наук. б-ка нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/plaw_downloads/dodatok_3.pdf
5. Положення про академічну доброчесність в «Ужгородському національному університеті», затв. Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» (протокол №3 від 23.02.2017 р.), введене в дію наказом № 409/01-17 від 01.03.2017 р. / ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223> (дата звернення: 29.05.2021).
6. Рекомендації щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти із застосування дистанційних технологій навчання / Лист Міністерства освіти України №1/9-249, 14.05.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-potochnogo-semestrovogo-kontrolyu-ta-atestaciyi-zdobuvachiv-osviti-iz-zastosuvannyam-distancijnih-tehnologij>
7. Цехмістрова Т. С. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.
8. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 3-є видання. Київ: Знання-Прес, 2003. 295 с.

Рекомендована тематика кваліфікаційних робіт бакалавра

1. Аналіз напрямків підвищення ефективності управління персоналом на підприємстві.
2. Аналіз системи управління підприємством у сфері рітейлу.
3. Бізнес-планування інноваційного проекту в умовах невизначеності та ризику.
4. Бізнес-планування розроблення та впровадження нового продукту в промисловій компанії.
5. Використання інструментів прогнозування та планування в управлінні організацією.
6. Використання інформаційних технологій в системі менеджменту підприємства.
7. Вплив заходів державного регулювання на ефективність організації бізнесу в Україні.
8. Вплив промислових інновацій на ефективність системи менеджменту.
9. Вплив соціальної відповідальності на ефективність бізнесу.
10. Впровадження у виробництво інноваційного продукту.
11. Ефективність лідерства та його вплив на досягнення цілей організації.
12. Ефективність системи делегування повноважень в розвитку бізнесу.
13. Забезпечення адаптації виробничо-економічної системи підприємства до інноваційних змін.
14. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах кризи.
15. Забезпечення ефективності діяльності підприємства на засадах антикризового управління.
16. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства на основі кооперації діяльності.
17. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства на основі маркетингових комунікацій.
18. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства шляхом підвищення його інноваційної активності.
19. Забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства на засадах стратегічного управління.
20. Забезпечення розвитку кадрового потенціалу підприємства.
21. Забезпечення розвитку підприємства на засадах антикризового управління.
22. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах євроінтеграції.
23. Застосування системи інтернет-комунікацій для посилення конкурентних позицій підприємства.
24. Інноваційний розвиток підприємства на основі концепції маркетингу.
25. Комунікації як інструмент управління в системі менеджменту.
26. Конкурентна політика підприємства в умовах погіршення кон'юнктури ринку.
27. Критерії та моделі оцінки ефективності управління підприємством.
28. Обґрунтування напрямів розвитку підприємства в конкурентному середовищі.
29. Організаційно-економічне забезпечення стійкого розвитку підприємства.
30. Організаційно-економічне забезпечення стратегічного розвитку в системі управління промисловим підприємством.
31. Організація системи ресурсного забезпечення діяльності підприємства .
32. Особливості застосування стратегії диференціації на міжнародних ринках.
33. Особливості управління на малих і середніх підприємствах.
34. Оцінка ефективності інвестиційного менеджменту в організації розширення бізнесу.
35. Оцінка підходів до формування ефективної фінансової стратегії діяльності підприємства.
36. Оцінка ступеня впливу податкового навантаження на організацію системи фінансового менеджменту підприємств.
37. Оцінка та розвиток інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств.

38. Оцінювання фінансової стійкості підприємства на підставі визначення критеріїв динамічної стабільності.
39. Підвищення ефективності виробництва промислового підприємства.
40. Підвищення ефективності діяльності керівного складу підприємства.
41. Підвищення ефективності діяльності підприємства на основі концепції стійкого розвитку.
42. Підвищення конкурентоспроможності експортної продукції підприємства.
43. Підвищення конкурентоспроможності підприємства на засадах диверсифікації діяльності.
44. Підходи до оптимізації організаційної структури підприємства у кризовий період.
45. Підходи до формування кадрового потенціалу організації.
46. Проблеми управління людськими ресурсами в організаціях.
47. Розроблення бізнес-плану з випуску нової продукції на підприємстві.
48. Розроблення конкурентної стратегії підприємства.
49. Розроблення стратегії інноваційного розвитку підприємства.
50. Розроблення стратегії розвитку підприємства з використанням бенчмаркінгового підходу.
51. Розроблення стратегії розвитку підприємства на основі збалансованої системи показників.
52. Розроблення стратегії розвитку промислового підприємства в умовах нестабільності зовнішнього середовища.
53. Роль мотивації у підвищенні продуктивності праці на підприємстві.
54. Роль стратегічного планування у підвищенні продуктивності бізнесу.
55. Стратегічне планування в маркетинговому менеджменті підприємства.
56. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства.
57. Стратегія диверсифікації як засіб стратегічної стійкості
58. Удосконалення кадрової політики підприємства на засадах аутсорсингу.
59. Удосконалення логістичної діяльності підприємства в умовах нестабільності зовнішнього середовища.
60. Удосконалення системи контролю якості на підприємстві.
61. Управління ціновою політикою підприємства за ринкових умов господарювання.
62. Управління іноземними інвестиціями на підприємствах України.
63. Управління інформаційною безпекою на підприємстві.
64. Управління політикою оплати праці на підприємстві.
65. Участь працівників у системі прийняття управлінських рішень в організації.
66. Формування асортиментної політики промислового підприємства.
67. Формування системи контролінгу промислового підприємства на засадах антикризового управління.
68. Формування системи критеріїв та показників контролінгу підприємства.

Форма заяви студента на виконання кваліфікаційних робіт бакалавра

Завідувачу кафедри бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ»
доц. Дюгованець О.М.

студента 4курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньої програми «Менеджмент»

_____
(прізвище, ініціали)

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконання кваліфікаційної роботи бакалавра на тему
«_____».

_____
(підпис)

_____
(прізвище, ініціали)

«_____» _____ 20__ р.

Розглянуто на засіданні кафедри (протокол №__ від «___» _____ 201__ р.) та затверджена
тема кваліфікаційної роботи бакалавра: «_____».

Призначено наукового керівника: _____

Завідувач кафедри
бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту

_____ доц. О.М. Дюгованець
(підпис)

Приклад оформлення завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФАКУЛЬТЕТ історії та міжнародних відносин
КАФЕДРА бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту
Освітній ступінь бакалавр
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 073 «Менеджмент»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ»
доц. Дюгованець О.М.

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА СТУДЕНТУ

Харченко Наталія Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема:** «Управління поведінкою споживачів на ринку послуг»

Керівник роботи: Федченко Петро Петрович, доктор економічних наук, професор кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ДВНЗ «УжНУ» від «__» _____ 20__ року № _____

2. **Строк подання студентом КР** _____

3. **Вихідні дані до роботи** (коротке обґрунтування актуальності, мета роботи, навчальні цілі, наукові цілі та завдання, аналітичний матеріал, статистичний матеріал, технічні, економічні, управлінські дані тощо) _____
_____
_____

4. **Перелік питань, які потрібно розробити для розкриття змісту розділів та досягнення цілей роботи** _____
_____
_____

5. **Перелік ілюстраційного та розрахункового матеріалу** _____
_____
_____

6. Консультанти розділів (при необхідності)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання на виконання роботи _____**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

Назва етапу	Термін виконання	Примітка
Обрання і затвердження теми роботи		
Складання плану, підбір і вивчення літератури		
Збір даних		
Написання 1 теоретичного розділу		
Написання 2 розділу		
Написання 3 розділу		
Розробка та обґрунтування висновків і пропозицій		
Оформлення роботи та подання науковому керівнику		
Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій наукового керівника		
Подання останнього чернеткового варіанту роботи науковому керівнику		
Попередній захист роботи на кафедрі		
Подання завершеної роботи		
Підготовка документації (роздатковий матеріал, презентації, відгуки, рецензії, анотації)		
Подання електронної роботи на кафедру та перевірка на антиплагіат		
Подання роботи до екзаменаційної комісії		

Студент _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Приклад оформлення титульного аркуша кваліфікаційної роботи бакалавра

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

ХАРЧЕНКО НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА
МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ
(на прикладі ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер»)**

Спеціальність 073 «Менеджмент»
(освітньо-професійна програма «Менеджмент»)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
Федченко П. П.,
доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-
адміністрування, маркетингу та
менеджменту

Засвідчую, що у цій науковій роботі бакалавра немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____

Ужгород – 20__

Зворотний бік титульного аркуша

Реєстрація № _____

« ____ » _____ 20__ р. _____
(підпис лаборанта кафедри) (прізвище, ініціали лаборанта кафедри)

Кваліфікаційна робота бакалавра допущена до захисту

Завідувач кафедри
бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту _____ к.е.н., доц. Дюгованець О.М.
(підпис)

« ____ » _____ 20__ р.

Рецензент _____
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Приклад анотації до кваліфікаційної роботи бакалавра

АНОТАЦІЯ

до випускної кваліфікаційної роботи бакалавра на тему:
«УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Випускна кваліфікаційна робота бакалавра містить 69 сторінок, 13 рисунків, список використаних джерел і літератури із 60 найменувань.

У роботі досліджені основні види ризиків та виявлені спеціальні методи ідентифікації й аналізу рівня ризиків. Системно розглянуті види ризиків, із якими стикаються підприємства України, вивчена природа інноваційного ризику, обґрунтований комплексний підхід до управління ризиками інноваційної діяльності. Проаналізовані основні методи оцінювання ризиків, методики визначення ефективності управління ризиками в інноваційній діяльності та запропоновані рекомендації щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний ризик, концепція корпоративної соціальної відповідальності, фактори ризику.

ANNOTATION

To the Bachelor's Graduation Qualification Thesis:
«RISKMANAGEMENT OF THE INNOVATION ACTIVITY»

The bachelor's graduation qualifying work contains 69 pages, 13 figures, a list of used sources and literature of the 60 names.

The main types of risks are examined in the paper. Specific methods of the identification and analysis of the risks are determined. The author systematically considered the types of risks faced by enterprises in Ukraine, studied the nature of the innovation risk, the reasonable comprehensive approach to the risk management of the innovative activity. The basic methods of the risk assessment methodology for determining the effectiveness of the risk management in innovative activity were studied, and recommendations for their improvement are offered.

Key words: innovation, innovative risk, concept of the corporate social responsibility, risk factors.

Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	
1.1. Поняття конкуренції та конкурентоспроможності	7
1.2. Мікро- та макроекономічний аспекти конкурентоспроможності	15
1.3. Конкурентоспроможність підприємств на міжнародних ринках: особливості визначення	21
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ2	
2.1. Оцінка стратегії досягнення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.....	28
2.2. Міжнародна конкурентоспроможність українських підприємств	34
2.3. Управління конкурентоспроможністю українських підприємств на міжнародних ринках.....	40
РОЗДІЛ 3. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ДП «ВИНОГРАДІВСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ТА ЗАК «ЕРДЕРТ ТУЖЕР	
3.1. Порівняльна характеристика результатів діяльності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» на міжнародних ринках	46
3.2. Аналіз напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер	53
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	63

**Приклад оформлення переліку умовних позначень, символів, одиниць,
скорочень і термінів**

АПК – аграрно-промисловий комплекс

АТП – автотранспортне підприємство

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЖЦТ – життєвий цикл товару

КБ – конструкторське бюро

НБУ – Національний банк України

НДДКР – науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи

НТР – науково-технічний розвиток

ОФ – основні фонди

ПДВ – податок на додану вартість

ПІІ – прямі іноземні інвестиції

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

СП – спільне підприємство

ТНК – транснаціональна корпорація

ФПГ – фінансово-промислова група

Приклад оформлення вступу

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема підвищення конкурентоспроможності стосується практично всіх сторін життя суспільства. У розвинутих країнах вона постійно перебуває в центрі уваги державних діячів і ділових кіл. Загострення конкурентної боротьби змушує країни постійно шукати нові можливості й резерви для збуту своєї продукції, удосконалювати технологію з метою створення якісних товарів. Практично це завжди конкуренція з відомими світовими виробниками. Сьогодні не можна розраховувати на те, що знайдеться ринок, недоступний для світових виробників, тому актуальною проблемою сучасної української теорії й практики менеджменту є управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств через інформаційні технології.

Глобалізація ринку, розвиток технологій, інтеграція господарюючих суб'єктів створюють нові умови конкурентної боротьби в сучасному світі. У сформованих умовах зростає необхідність застосування нових підходів і методів управління конкурентоспроможністю підприємства. Одним з найбільш дієвих підходів є розробка концепції управління конкурентоспроможністю підприємства.

Брак досвіду конкуренції, складна економічна ситуація в державі, світова фінансова криза, невирішеність багатьох методологічних і прикладних проблем управління конкурентоспроможністю підприємства заважає національній економіці отримати ефект від глобалізації світової економічної системи та зовнішньоекономічного співробітництва. Ця проблема загострюється у зв'язку із поглибленням європейських інтеграційних процесів України та зростанням конкуренції не тільки на зовнішніх, але й на внутрішніх ринках.

У цьому контексті особливий інтерес для України має вивчення зарубіжного досвіду підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та економіки в цілому на основі нових інформаційних технологій, що й зумовлює актуальність дослідження.

Різні аспекти теорії і практики управління конкурентоспроможністю підприємства розглянуті у роботах таких вчених: Ф. Котлера [1], М. Портера [2], М. Мескона [3], А. Томсона, А. Стрікланда [4], Р. Акоффа [5], О. Амоші [6], К. Боумена [7], М. Верескуна [8], Р. Фатхудинова [9], О. Чернеги [10] та інших.

Сьогодні прорив в управлінській практиці забезпечив поширення нових технологій, зокрема інформаційних, що істотно вплинули на ефективність методів роботи компаній.

Питання дослідження можливостей соціально-економічного розвитку на основі нових інформаційних технологій, ціннісних аспектах інформації та її складових, впливу інформації на свідомість людини і процесу утвердження демократії, системного дослідження політологічних аспектів інформаційної сфери висвітлюються у працях таких вчених, як: О. Дубас, М. Заплавська, С. Семенюк, Л. Студілко, М. Анохін, В. Бебик, К. Беляков, В. Білоус, Н. Власенко, В. Горбатенко, Г. Грачов, Л. Землянова, В. Коляденко, Н. Костенко, А. Сіленко, А. Соловійов, О. Соснін, М. Требін, О. Чубукова, Л. Чупрій, Ф. Шарков, В. Щербина, З. Бжезінський, Д. Нейсбіт, А. Кінг, Б. Ланв'є, Д. Плевнико, Е. Шумахер, Дж. Гелбрейт, Е. Гудмен, І. Масуде, Т. Стоун'єр та ін. [11 – 16].

Актуальність і значимість окреслених проблем зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи бакалавра, визначили об'єкт і предмет, мету та конкретні завдання дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у розробці, на підставі дослідження та узагальнення досвіду розвитку інформаційних технологій в питаннях конкурентоспроможності на міжнародних ринках, інноваційно-інформаційних технологій для створення конкурентних переваг вітчизняної компанії ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика».

Для досягнення зазначеної мети у кваліфікаційній роботі поставлено такі **завдання**:

- встановити суть та природу поняття інформаційних технологій;
- визначити роль інформаційної складової в розвитку держави;
- з'ясувати значення та вплив інформаційно-інноваційних технологій на розвиток компанії;
- проаналізувати показники конкурентоспроможності економіки України;
- визначити важливість інформаційно-інноваційних технологій у формуванні чинників конкурентоспроможності національної економіки;
- дослідити світову практику забезпечення конкурентоспроможності держави на світових ринках;
- продіагностувати та оцінити конкурентоспроможність ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»;
- розробити інформаційно-інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»;
- оцінити ефективність запропонованого інформаційно-інноваційного механізму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку інформаційних технологій в економічній сфері.

Предметом дослідження є розвиток інформаційних технологій як чинник конкурентоспроможності компаній на міжнародних ринках (на прикладі ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»).

Методи дослідження. В якості методів дослідження у кваліфікаційній роботі були використані: теорія наукового пізнання, методологія та загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. Для визначення суті, природи поняття інформаційних технологій, їх значення в розвитку держави, впливу на конкурентні переваги компанії та країни на міжнародних ринках застосовувались методи порівняльного та системного аналізу, конкретизації, абстрагування, спостереження, а також логічний метод.

Інформаційною основою дослідження слугували: праці вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій та семінарів, присвячених питанням державного регулювання інноваційного розвитку; нормативно-правові документи України з інформатизації; офіційні статистичні та звітні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні та статистичні дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі; фінансова, статистична звітність провідних рейтингових та консалтингових агентств; електронні ресурси світової мережі Інтернет й власні аналітичні напрацювання автора.

Новизна отриманих результатів полягає у розробці сучасних шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на основі застосування інформаційних технологій.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи визначається метою і завданнями дослідження. Робота побудована за проблемним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить ___ сторінок, в т.ч. основного тексту – ___ сторінок. Список використаних джерел та літератури включає ____ найменування. Робота містить ___ додатків, представлених на ___ сторінках.

Приклад оформлення висновків

ВИСНОВКИ

Проведений у кваліфікаційній роботі бакалавра комплексний аналіз венчурного бізнесу дає підстави сформулювати такі найбільш важливі висновки та пропозиції:

1. Промислово розвинені країни ось уже кілька десятиріч володіють успішно функціонуючою системою венчурного фінансування інноваційної діяльності. Для української економіки, попри те, що перший інноваційний фонд на теренах нашої держави було засновано ще у 1992 році, цей феномен є достатньо новим, що обумовлено низкою чинників. Це, зокрема, недосконала нормативно-правова база, недостатній рівень фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності, особливо у фундаментальній науці, неефективне використання потужностей наявних об'єктів інноваційної інфраструктури, повільне формування ринку інноваційної продукції, невідповідність наявних венчурних фондів вимогам інноваційного розвитку, неналежний контроль із боку держави за виконанням законодавства у сфері охорони права інтелектуальної власності.

2. Участь венчурного капіталу є принциповим чинником в інноваційному процесі. З різних причин для великих компаній реалізація ризикового проекту надто складна. Такі проекти мають більший шанс на успіх, якщо вони реалізуються малими технологічними фірмами. Венчурний капітал здатний за допомогою відповідних фінансових інструментів брати участь у підтримці високоризикових інноваційних проектів. Це підтверджується тим, що технологічні революції, які призвели до трансформації індустріального виробництва, були проведені компаніями, котрі підтримуються венчурним капіталом. Наприклад, фірми, які лідирували в розробці кожного нового покоління комп'ютерних технологій (ПК, програмне забезпечення), фінансувалися за рахунок венчурного капіталу.

3. Венчурне фінансування – це пов'язана з підвищеним ризиком форма фінансування капіталу, за якої кредит надають не під відсотки, а під певну частку приросту капіталу чи під частку акціонерного капіталу майбутнього підприємства. Найбільш важливою рисою венчурного інвестування є безпосередня участь інвестора у господарській діяльності компанії та органах її управління з метою забезпечення сприяння збільшення її вартості і наступного продажу своєї частки.

4. В країнах Європи венчурний капітал є невеликим сектором у порівнянні з іншими фінансовими ринками. Однак оскільки він інвестується в зростаючі компанії, економічна роль його значна.

5. Економічна цінність венчурного капіталу в основному полягає в тому, що:

– більшість технологічних революцій була ініційована фірмами, що фінансуються венчурним капіталом; завдяки підтримці венчурних капіталістів економічно піднялися найбільш успішні за останні роки компанії, такі як Dell, AppleComputer, Comrag, SunMicrosystems, Federal Express, Microsoft, Lotus, Intel і Netscape;

– у США 4% найшвидше зростаючих фірм, більшість з яких підтримуються венчурним капіталом, створюють 70% нових робочих місць;

– у Європі витрати на проведення наукових досліджень і розробок нових зростаючих фірм, які підтримуються венчурним капіталом, складають в середньому 8,6% від обсягу продажу, в той час, як в інших компаніях – лише 1,3%, а за останні роки кількість працівників у фірмах, підтриманих венчурним капіталом, зросла на 15% щорічно, а в середньому по економіці – менше 1%.

6. Важливим моментом є розгляд венчурного підприємництва як засобу, що здатен протистояти так – званому «відтоку мізків» до інших країн. Із венчурним капіталом українські підприємці отримують не лише доступ до західних фінансових ресурсів, але й передовий управлінський досвід та різноманітні ділові контакти, необхідні для міжнародної комерціалізації власних технологічних розробок та збереження контролю над компанією.

7. Слід відзначити, що структура галузей застосування венчурних інвестицій в Україні та у розвинених країнах абсолютно різна. Якщо у США основна частка венчурних інвестицій дістається підприємствам галузі програмування та біотехнологій, де саме зараз спостерігається особлива інноваційна активність, то в Україні більше 50% опитаних венчурних фондів інвестують свої кошти у сільське господарство, будівництво, сферу фінансових послуг, близько 30% – у транспорт, харчову промисловість, гуртову торгівлю, тобто галузі, де інноваційна активність не надто помітна. Отже, можна зробити висновок, що сучасні українські венчурні фонди у своїй масі не зовсім відповідають загальноприйнятим критеріям венчурного підприємництва у тому сенсі, що здійснюють інвестування не у високотехнологічні галузі і даний стан речей призводить до загального викривлення поняття «венчурний бізнес» в Україні..

8. Попри порівняно широку висвітленість вітчизняною наукою інноваційної тематики проблема ефективного функціонування механізму інноваційного інвестування потребує додаткового розгляду. Зокрема, глибшого вивчення потребує проблема порівняння вітчизняного та закордонного досвіду у цій сфері і можливість та доцільність застосування позитивних закордонних напрацювань в українських умовах, можливі недоліки та переваги провадження політики «відкритих дверей» стосовно венчурних капіталістів-нерезидентів.

9. Також істотним питанням є формування найефективнішого у вітчизняних умовах механізму стимулювання венчурного підприємництва, який усував би можливості зловживання статусом венчурного фонду із метою податкової оптимізації. Важливим є створення інфраструктури венчурного фінансування, серед яких повинні бути створення фондових бірж, інжинірингових фірм, інкубаторів венчурного бізнесу. В даний момент можна констатувати недостатню увагу венчурному бізнесу з боку держави, адже незначні податкові пільги, які передбачені українським законодавством, використовуються здебільшого для мінімізації податкового навантаження і не здатні сприяти активізації венчурних фінансистів в інноваційній сфері та залученню приватного сектору в галузь.

У підсумку, можемо констатувати, що венчурний бізнес має всі шанси стати тим фактором, який посприє створенню в Україні сильної інноваційної бази, яка є життєво необхідною для сучасної економіки, але для цього необхідно розробити систему сприяння і розробити відповідну інфраструктуру, що є основним завданням держави в цій сфері.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел, який наводять у кваліфікаційній роботі бакалавра, відповідно до ДСТУ 8302:2015

КНИГИ	
Однотомні видання	
один автор	<p>Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с.</p> <p>Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Алерта, 2012. 216 с.</p> <p>Кузніченко С. О. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»: наук.-практ. комент. / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Харків: Право, 2015. 164 с.</p> <p>Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: із змін. та допов. на 12 берез. 2016 р. 12-те вид., допов., і переробл. Київ: Правова єдність, 2016. 810 с.</p> <p>Johnson L. K. Bombs, bugs, drugs and thugs: intelligence and America's quest for security. New York; London: New York University Press, 2000. 326 p.</p>
два автори	<p>Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с.</p> <p>Каткова Т. В., Каткова А. Г. Закінчення досудового слідства у кримінальних справах: практич. посіб. Харків: Право, 2011. 136 с.</p> <p>Петришина М. О., Петришин О. А. Міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування: наук. доп. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Харків: Право, 2016. 44 с. (Серія «Наукові доповіді»).</p> <p>Сташис В. В., Бажанов М. И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Изд. 2-е, испр. и доп. Харьков: Вища шк., 1987. 216 с.</p>
три автори	<p>Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.</p> <p>Сичевський В. В., Харитонов Є. І., Олейніков Д. О. Науково-практичний коментар до розділу І Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України) / Служба безпеки України. Харків: Право, 2016. 232 с. (Бібліотека слідчого).</p> <p>Helfer M. E., Kempe R. S., Krugman R. D. The battered child. 5th ed. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1997. 700 p.</p>
чотири і більше авторів	<p>Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с.</p> <p>Коллективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Є. І. Григоренко та ін.; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків: [б. в.], 2013. 352 с.</p> <p>Постклассическая онтология права: монографія / С. И. Максимов и др.; С.-Петербург. гос. ун-т; общ. ред. И. Л. Честнов. Санкт-Петербург: Алетейя, 2016. 688 с. (Толкование источников права).</p> <p>The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et. al. New York, NY: Columbia University Press, 2010. 256 p.</p>

автор(и) та редактор(и)/ упорядник(и)	<p>Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.</p> <p>Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. 656 с.</p> <p>Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія / відп. ред. В. М. Геєць. Київ: УБСНБУ, 2008. 369 с.</p> <p>Plath S. The unabridged journals / ed. K. V. Kukil. New York, NY: Anchor, 2000. 680 p.</p>
автор(и) та перекладач(і)	<p>Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / вступ. ст. Н. И. Панова; пер. с итал. М. М. Исаев. Киев: Ин Юре, 2014. 240 с. (Памятники правовой мысли).</p> <p>ПитерсТ., УотерменР. В поисках эффективного управления (опыт лучших компаний) / ред. Л. И. Евенко; пер.: Д. Васильев, В. Зотов. Москва: Прогресс, 1986. 424 с.</p> <p>Laplace P. S. A philosophical essay on probabilities / trans.: F. W. Truscott, F. L. Emory. Original work published 1814. New York, NY: Dover, 1951. 196 p.</p>
без автора	<p>Галузева економічна політика держави: проблеми правового забезпечення: колект. моногр. / за наук.ред. Д. В. Задихайла. Харків: Юрайт, 2013. 520 с. (Серія "Наукові праці кафедри господарського права Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"; т. 1).</p> <p>Конституція України: наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2012. 1128 с.</p> <p>Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / ред. М. І. Хавронюк. Київ: Дакор, 2016. 496 с.</p> <p>Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Генеза, 2004. 736 с.</p> <p>Правове виховання в сучасній Україні: монографія / за заг. ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2013. 440 с.</p> <p>Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 верес. 2016 р. Київ: Нац. акад. прокуратури України. 2016. 432 с.</p> <p>Twenty-four hours a day. Miami, FL: BN Publishing, 2010. 400 p.</p>
Багатотомні видання	
	<p>Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. 848 с.</p> <p>Енциклопедія історії України: у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с.</p> <p>Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 2 т. / за ред.: В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. Т. 1. 456 с.</p> <p>Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Харьков: Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p> <p>Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: у 4 т. / ред. О. В. Стовба. Харків: Апостиль, 2015. Т. 2. 329 с.</p>

	Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків: Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.
ІНШІ ВИДАННЯ	
автореферати дисертацій	Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с. Лісов О. С. Новітня вітчизняна історіографія створення та діяльності розвідки і контррозвідки України у 1917–1991 роках: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2017. 20 с.
дисертації	Сокурєнко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 573 с. Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 183 с. Bryant B.D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998. 150 p.
архівні документи	Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64, 64 зв., 71. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
патенти	Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G 21H3/00. No 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. No 13. 4 с. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. No 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. No 8 (кн. 1). 120 с.
препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт / НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков: ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт / НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ 2006-4).
стандарти	ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).

	<p>ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107- 1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ 3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
бібліографічні покажчики	<p>Володимир Володимирович Сташис: (до 85-річчя від дня народж. та 60-річчя наук.-пед. і громад. діяльності) / Нац. акад. прав. наук України; упоряд.: В. І. Борисов, В. І. Тютюгін, Л. М. Демидова. Харків: Право, 2010. 108 с. (Біографія і бібліографія вчених-правознавців).</p> <p>Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків: Одиссей, 2003. 128 с.</p> <p>Систематизований покажчик матеріалів з питань адміністративної реформи, опублікованих у Віснику Національної академії державного управління за 1997– 2005 роки / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; уклад.: О. О. Бабінова, О. Г. Белінська. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 11 с.</p>
каталоги	<p>Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк: Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Землянщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.</p>
ЧАСТИНА ВИДАННЯ	
розділ книги	<p>Борисова В. И. Право частной собственности в системе социально-экономических прав и свобод граждан и пути его реализации. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монография / ред. И. В. Спасибо- Фатеева. Харьков: Право, 2012. Разд. 3, гл. 1. С. 87–99.</p> <p>Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. Кримінологія. Загальна та Особлива частини: підручник / ред. В. В. Голіна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2009. Розд. 15. С. 138–145.</p> <p>Тацій В. Я. Повертаючись до питання боротьби зі злочинами у сфері приватизації. Тацій В. Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю. Харків: Право, 2010. С. 221–229.</p> <p>Хряпінський П. Кримінально-правові засоби заохочення у публічному праві України. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія / за ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 87–109.</p> <p>O'Neil J. M., Egan J. Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. Gender issues across the life cycle / Ed. B. R. Wainrib. New York, NY: Springer, 1992. P. 107–123.</p>
тези, доповідь	<p>Боднар Т. В. Договір про закупівлю: особливості укладання і забезпечення.</p>

	<p>Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народж. В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2017 р.). Харків: Право, 2017. С. 7–9.</p> <p>Данильян О. Г., Дьобань О. П. Досвід удосконалення органів державної влади в європейських країнах та можливості його використання в Україні. Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні: матеріали ХХІІ Харків. політолог. читань (м. Харків, 21 трав. 2009 р.). Харків, 2009. С. 47–49.</p> <p>Шаповал В. Свобода та "природні права" людини як основа людського виміру права. Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): матеріали першого всеукр. круглого столу, м. Львів, 16–17 верес. 2005 р. Львів: Край, 2006. С. 286–295.</p> <p>Wu C. K., Makhlouf M. M. Predicting the response of Aluminium casting alloys to heat treatment. Light Metals 2011: Proceedings of the technical sessions presented by the TMS Aluminium Committee at the TMS 2011 Annual Meeting & Exhibition, San Diego, California, USA, 27 February – 3 March, 2011. Hoboken, NJ: Wiley, 2011. P. 834–836.</p>
<p>стаття з довідкового видання</p>	<p>Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 550.</p> <p>Гончаренко В. Д. Повне зібрання законів Російської імперії. Велика українська юридична енциклопедія. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. С. 573–574.</p> <p>Ріяка В. О. Декларація митна. Юридична енциклопедія. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 2. С. 29.</p> <p>Bergmann P.G. Relativity. The New Encyclopedia Britannica. Chicago, IL: Encyclopedia Britannica, 1993. Vol. 26. P. 501–508.</p>
<p>стаття з продовжуваного видання</p>	<p>Гетьман А. П., Лозо В. І. Державно-правові проблеми подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. Проблеми законності. Харків. 2013. Вип. 123. С. 65–77.</p> <p>Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу: українські реалії. Вісник Національної академії правових наук України. Харків, 2010. No 2. С. 8–39.</p> <p>Семенюк О. Г. Заходи безпеки в системі охорони державної таємниці. Держава і право. Юридичні науки. Київ, 2016. Вип. 72. С. 152–166.</p>
<p>стаття з періодичного видання (журнал, газета)</p>	<p>Кулак Н. В. Актуальні питання правового статусу добровільних формувань в Україні. Часопис Київського університету права. 2016. No 4. С. 84–88.</p> <p>Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. Право України. 2009. No 10. С. 57–60.</p> <p>Benjamin A. C. The ethics of scholarship: A discussion of problems that arise in its application. Journal of Higher Education. 1960. Vol. 31, No. 9. P. 471–480.</p> <p>Середа М. Мирні зібрання: практика адмін. судів 2015 р. Юридичний вісник України. 2016. 12–18 лют. (No 6). С. 5.</p> <p>Тацій В. Я., Тютюгін В. І., Пономаренко Ю. А. Виклики сучасності і кримінальне право. Голос України. 2016. 29 січ. (No 16). С. 6–7.</p> <p>Itzkoff D. A touch for funny bones and earlobes. New York Times. 2010. March 31. P. C1.</p>

рецензії	<p>Биков О. Нагальність оптимального міжнародно-правового врегулювання глобальних біоетичних проблем сучасності. Віче. 2016. No 1/2. С. 20–21. Рец. на кн.: Третьякова В. Г. Міжнародно-правове регулювання глобальних біоетичних проблем: монографія. Київ: Кондор, 2013. 407 с.</p> <p>Драч О. О. [Рецензія]. Український історичний журнал, 2016. No 1. С. 217–219. Рец. на кн.: Темченко А. І. Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи. Черкаси: ІнтралігаТОР, 2015. 112 с.</p> <p>Csikos R., Garcia E., Worley R. Book Reviews. Journal of Criminal Justice Education. 2010. Vol. 21, No. 1. P. 93–99. Review of the book: Beck E., Britto S., Andrews A. In the shadow of death: Restorative justice and death row families. Oxford, NY: Oxford University Press, 2007. 336 p.</p>
----------	---

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282) (дата звернення: 17.03.2017).

Гетьман Є.А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302> (дата звернення: 17.06.2016).

Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні: монографія. Харків; Костянтинівка, Сектор "С" АТО: Юрайт, 2016. 116 с. URL: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/12015/1/Obolencev_2016_mon.pdf (дата звернення: 17.03.2017).

Colletta L. Political satire and postmodern irony in the age of Stephen Colbert and Jon Stewart. Journal of Popular Culture. 2009. Vol. 42, No. 5. P.856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.

Feminism. Encyclopædia Britannica online. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism>.

Trammell A. Magic: The gathering in material and virtual space: An ethnographic approach toward understanding players who dislike online play. Meaningful Play 2010: October 21–23, 2010, East Lansing, MI. URL: http://meaningfulplay.msu.edu/proceedings2010/mp2010_paper_42.pdf (Last accessed: 17.03.2017).

КарнаухБ. П. Глумачення договору: короткий нарис ізнаціональної і транснаціональної точок зору. Проблеми законності. 2016. Вип. 135. С. 39–51. DOI: <http://dx.doi.org/10.21564/2414-990x.135.83852>

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.

Конституційний Суд України: рішення, висновки / відп. ред. А.С.Головін; уклад.: К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко. Київ: Логос, 2011. Кн. 10. 431 с.

Правова основа діяльності органів державної влади: зб. нормат. актів / упоряд. П. М. Любченко. Харків: ФІНН, 2010. 303 с.

Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. No 347. Освіта. 2002. 24 квіт. (No 14). С. 2–4.

Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. No 389- VIII. Голос України. 2015. 10 черв. (No 101). С. 4.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. No 53/5 (у ред. наказу від 26.12.2012 р. No 1950/5). Офіційний вісник України. 2013. No 3. Ст. 91.

Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. No 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. No 25–26. Ст. 131.

Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1998 р. No 1099. Офіційний вісник України. 1998. No 28. Ст. 1062.

Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. No 1700-VII. Дата оновлення: 12.03.2017. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 17.03.2017).

Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. No 1678-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення: 17.03.2017).

Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: від 15.09.2016 р. No 5132. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60035 (дата звернення: 17.03.2017).

Ухвала апеляційного суду Полтавської області від 27 серпня 2014 р., судова справа No 551/818/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41131992#> (дата звернення: 17.06.2016).

Case of Benham v. The United Kingdom (Application no. 19380/92): Judgment European Court of Human Rights, 10 June 1996. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990> (Last accessed: 17.03.2017).

Приклад відгуку керівника кваліфікаційної роботи бакалавра

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент	<i>Агій Аннабела Василівна</i>
Тема роботи	<i>Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках (на прикладі ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер»)</i>
Спеціальність	<i>073 Менеджмент</i>

Глобалізація економічного життя, активізація двосторонніх зв'язків між країнами і поглиблення рівня залежності між ними, побудова ефективних механізмів взаємодії у міжнародному середовищі між суб'єктами господарювання різної національної приналежності, зростання частки торговельних операцій між мультинаціональними компаніями та проблема пошуку нових ринків перетворили дослідження теоретичного та практичного аспектів конкурентоспроможності національних підприємств на об'єктивну потребу. Теоретико-методологічні та, особливо, практичні аспекти управління конкурентоспроможністю національних і, зокрема, українських підприємств на міжнародних ринках ще не достатньо досліджені та розроблені. Це пов'язано із особливостями функціонування компаній на міжнародних ринках, із мінливим міжнародним бізнес-середовищем, до якого необхідно адаптуватися менеджменту підприємства. Необхідність дослідження основ механізму реалізації стратегій конкурентоспроможності українських підприємств при виході на зовнішні ринки, відбору ефективних шляхів чесної конкурентної боротьби за споживача обумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи бакалавра «Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках (на прикладі ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер»)

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра обумовлена предметом, метою і основними завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота побудована за проблемним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків, резюме англійською мовою.

У вступі дипломантка обґрунтувала актуальність і новизну обраної теми, визначила об'єкт і предмет свого дослідження, тобто всі теоретичні, методичні та практичні складові дослідження стратегії конкурентоспроможності національних підприємств на міжнародних ринках та пошуку ефективних шляхів управління нею.

У першому розділі головна увага присвячена розкриттю теоретичних засад визначення та формування конкурентоспроможності підприємства. Висвітлені поняття конкуренції та конкурентоспроможності, питання мікро- та макроекономічних аспектів конкурентоспроможності, особливості визначення конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках.

Другий розділ узагальнює огляд стратегій міжнародної конкурентоспроможності національних підприємств, зокрема, здійснена оцінка стратегії досягнення міжнародної

конкурентоспроможності підприємства, проаналізовано міжнародну конкурентоспроможність українських підприємств, а також способи управління конкурентоспроможністю українських підприємств на міжнародних ринках.

Третій розділ присвячений дослідженню конкурентоспроможності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер». Здійснена порівняльна характеристика результатів діяльності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» на міжнародних ринках. Розглядаються напрями підвищення рівня конкурентоспроможності аналізованих підприємств.

Позитивом кваліфікаційної роботи бакалавра є самостійність автора у формуванні результативних висновків дослідження, а також фундаментальність і прикладне значення роботи. Основні результати проведеного дослідження можуть бути ефективно інтерпретовані на підприємствах, які розробляють конкурентні стратегії виходу на зовнішні ринки, зокрема, у деревообробній та лісозаготівельній сферах діяльності.

Робота характеризується незначними недоліками. Так, хоча завдання, поставлені дипломанткою, успішно вирішуються в роботі, вони не знайшли повного відображення у висновках дослідження.

Агій А.В. підтримувала постійний зв'язок із керівником і вчасно виконувала етапи підготовки роботи, врахувала всі рекомендації стосовно окремих результатів дослідження та кінцевого оформлення роботи, отримані від керівника.

Для наукового тексту характерними є смислова завершеність і цілісність.

Зважаючи на позитивні результати дослідження та продуктивну роботу дипломантки, пропоную допустити кваліфікаційну роботу бакалавра Агій А.В. до захисту.

« _____ » _____ 20__ року

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Приклад рецензії на кваліфікаційну роботу бакалавра

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра

Студент	<i>Агій Аннабела Василівна</i>
Тема роботи	<i>Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках (на прикладі ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер»)</i>
Спеціальність	<i>073 Менеджмент</i>
Обсяг роботи	<i>65 сторінок, в т.ч. 52 сторінки основного тексту</i>

1. Оцінка актуальності теми. Потенціал національного підприємства, з точки зору його виходу, закріплення та перспективного розвитку на міжнародних ринках зумовлюється, насамперед, конкурентоспроможністю. Достатній рівень конкурентоспроможності підприємства на конкретному зовнішньому ринку створює умови для його подальшого функціонування та розвитку. Можливість для підприємства вистояти в умовах постійної конкурентної боротьби також залежить від рівня його конкурентоспроможності. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що українські підприємства, навіть отримуючи доступ до закордонних ринків, видаються неконкурентоспроможними через відсутність відповідного досвіду, численні перепони, нерегульованість законодавства, несталість зв'язків, невідпрацьованість механізмів дво- та багатосторонньої співпраці тощо. Ситуація ускладнюється й тим, що вони втрачають позиції ще і на вітчизняних ринках через прихід туди іноземних компаній, які мають відповідний досвід, фінанси, інші ресурси, а часто і певні пільги. Всі ці фактори вимагають теоретичного аналізу та узагальнення, обґрунтування більш ефективних стратегій конкурентоспроможності національних підприємств на міжнародних ринках.

2. Новизна кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у комплексному дослідженні та узагальненні стратегій конкурентоспроможності підприємств ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» на національному та міжнародному ринках.

3. Використання сучасних методів дослідження. Кваліфікаційна робота бакалавра побудована на діалектичному, історичному та системному підходах до вивчення соціально-економічних процесів, явищ та об'єктів. Для обґрунтування стратегій конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках застосовано загальнонаукові і спеціальні методи: теоретичного узагальнення (для обґрунтування наукових висновків і в розв'язанні проблемних питань); табличний метод (для узагальнення цифрових даних та наочності представлення матеріалу).

4. Аргументованість висновків і обґрунтованість пропозицій. Виконана кваліфікаційна робота бакалавра повністю відповідає обраній темі. Автор достатньо обґрунтувала вибір предмета, об'єкта й мети дослідження. Проте, в роботі подані недостатньо ґрунтовні висновки і пропозиції щодо вдосконалення використовуваних підприємствами стратегій конкурентоспроможності.

5. Особиста участь студента у наведених експериментальних дослідженнях, теоретичній обробці отриманих результатів, формулюванні наукового положення/ідеї/методики. В роботі ґрунтовно досліджене поняття «конкуренції», «конкурентоспроможності», проведений аналіз стратегій конкурентоспроможності на мікро- і

макрорівнях, а також здійснена комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємств ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер».

Автор опрацювала достатню кількість спеціальної зарубіжної і вітчизняної літератури, ознайомила з нормативно-правовими актами держави. Розробка теми проведена досить глибоко і кваліфіковано, має практичне значення і засвідчує високий рівень підготовки для роботи за фахом.

6. Вміння чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно його оформити. Кваліфікаційна робота бакалавра супроводжується таблицями й розрахунками і відповідає встановленим вимогам.

7. Ефект впровадження рекомендацій у практичній діяльності. Впровадження запропонованих пропозицій на підприємствах ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності зазначених підприємств на національному та міжнародному рівнях.

8. Загальна оцінка виконання кваліфікаційної роботи бакалавра. В цілому зміст роботи відповідає темі, вся інформація подана у роботі є достовірною. Принципових зауважень немає. Позитивними сторонами кваліфікаційної роботи бакалавра загалом є повнота висвітлення питань, винесених на розгляд, чітка й логічна структурованість роботи.

У цілому наукова робота виконана на достатньому рівні з дотриманням переважної більшості вимог до написання та оформлення.

Рекомендована оцінка роботи – А «ВІДМІННО»(95 балів)

«_____» _____ 20__ р.

Рецензент _____

(наукова ступінь, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(місце роботи, посада)

М.П.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО НАПИСАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА**

**для студентів денної та заочної форм навчання
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
(освітньо-професійна програма «Менеджмент»)**

Технічна редакція та комп'ютерна верстка **Фоменко Я.Я.**

Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк. арк.: 3,49. Зам №51.

**Редакційно-видавничий відділ
видавництва УжНУ «Говерла»
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
dep-editors@uzhnu.edu.ua**